

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI
KATEDRA ZA ČEŠKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

DRAŽEN ANČIĆ

**GLAGOL „DATI“ U HRVATSKOM, ČEŠKOM I
NJEMAČKOM**

Diplomski rad

Mentor : prof. dr. sc. Dubravka Sesar

Zagreb, prosinca 2016.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Morfologija glagola <i>dati</i>	3
3. Sintaktičko-semantička analiza glagola <i>dati</i>	14
3.1. Sintaktička značenja glagola <i>dati</i>	15
3.2. Modalna značenja glagola <i>dati</i>	30
4. Frazeološka analiza glagola <i>dati</i>	34
5. Zaključak	42
6. Literatura	44
7. Sažetak	46
7.1. Sažetak	46
7.2. Abstrakt	47
7.3. Zusammenfassung	48

1. Uvod

U ovom će radu biti riječ o morfološkoj, sintaktičko-semantičkoj i frazeološkoj analizi glagola *dati* u hrvatskom, češkom i njemačkom jeziku, u kojoj će hrvatski jezik poslužiti kao polazišni. Analizirajući i uspoređujući jezične ekvivalente glagola *dati* u navedenim jezicima pokušat će se dočarati podudarnosti i odstupanja na koja oni ukazuju. Glavni razlog za odabir ovoga glagola jest njegova frekventnost i raznolikost jer se može koristiti u brojnim svakodnevnim situacijama. Uzimajući još u obzir njegovu usporedbu u dvama slavenskim jezicima, tj. hrvatskom i češkom te njemačkom jeziku, tema predstavlja zanimljivu lingvističku cjelinu koja nadilazi leksičke granice i seže sve do razine međujezičnih dodira.

Budući da je riječ o trima jezicima koji su se proučavali na nekoliko razina, koristili su se različiti korpusi. Za morfološku i sintaktičko-semantičku analizu glagola *dati* u hrvatskom jeziku poslužila je online rječnička baza *Hrvatski jezični portal*. Iako se i na ovom online portalu može pronaći frazeološka analiza traženih riječi, pa tako i glagola *dati*, kao korpus za tu vrstu analize poslužio je *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik* Josipa Matešića jer usporedno prikazuje frazeološke ekvivalente na hrvatskom i njemačkom jeziku. Na internetu se također može pronaći online izdanje češkog rječnika *Slovník spisovného jazyka českého* koji omogućava detaljnu morfološku i sintaktičko-semantičku analizu češkog glagola *dát*, a uređuje ga institut za češki jezik *Ústav pro jazyk český*. Budući da se na istom ne mogu pronaći sva frazeološka značenja s traženim glagolom, za ovu se jezičnu razinu koristio rječnik češke frazeologije i idiomatike *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Online izdanje njemačkog rječnika *Duden* poslužilo je za detaljniju morfološku i sintaktičko-semantičku analizu njemačkog glagola *geben*, dok je frazeološka analiza upotpunjena već spomenutim *Hrvatsko-njemačkim frazeološkim rječnikom* Josipa Matešića.

Glagol *dati* najprije će se analizirati na morfološkoj razini. Kad bi se radilo o usporedbi ekvivalenata ovoga glagola u hrvatskom i češkom jeziku, vjerojatno ne bi bila vidljiva veća odstupanja jer je riječ o jezicima koji pripadaju istoj jezičnoj skupini, tj. slavenskim jezicima. Ipak, kako se analizira i njemački glagol *geben*, pretpostavka je da će se već na morfološkoj razini moći vidjeti prve podudarnosti, ali i prva odstupanja. Dio rada na koji se stavlja najveći naglasak jest sintaktičko-semantička analiza glagola *dati*. Zbog širokog spektra situacija u kojima se glagol *dati* može koristiti, leksičkih jedinica koje uz sebe veže te činjenice da tvori i povratni oblik, pretpostavka je da je kod glagola *dati* (*se*) riječ o polisemantičkom glagolu

koji u kombinaciji s različitim leksičkim jedinicama može iskazivati brojne značenjske nijanse i raznolikosti. Isto tako valja naglasiti da je glagol *dati* polifunkcionalan jer ne mora uvijek nužno stajati u ulozi objektnog ili punoznačnog glagola, već može preuzeti i modalnu funkciju u rečenici s dopunom koju predstavlja neki drugi glagol. Ipak, u kojoj se mjeri to ostvaruje, bit će vidljivo u nastavku rada jer je riječ o jezicima koji ne pripadaju istoj jezičnoj skupini.

Naposljetku će se još pokušati prikazati stupanj podudarnosti glagola *dati* u frazeološkom smislu, iako se odmah na početku frazeologiju i predmet njezine analize, tj. frazeme, mora istaknuti kao fenomen koji nadilazi granice jezika i uz sebe veže kulturne značajke pojedinih naroda. Dakle, uz odstupanja na pojedinim razinama, bilo to sintaktičkoj, leksičkoj ili semantičkoj, s obzirom na međusobno ispreplitanje ovih jezika kroz stoljeća, zasigurno će se naći i brojne podudarnosti.

2. Morfologija glagola *dati*

Morfološka analiza i usporedba hrvatskog glagola *dati*¹, njegovog češkog ekvivalenta *dát* te njemačkog *geben* već na temelju izrazito sličnog infinitivnog oblika ukazuju na to da hrvatski i češki jezik pripadaju istoj jezičnoj skupini. Riječ je o skupini slavenskih jezika, dok je njemački, uz engleski, jedan od najreprezentativnijih i najgovorenijih jezika germanske jezične skupine. Sukladno tome, njemački infinitivni oblik *geben* više podsjeća na onaj engleski *to give*. Važno je napomenuti da češki infinitiv glagola *dati* ima dva oblika. *Dát* kao standardni infinitivni oblik te zastarjeli oblik *dáti* koji se u suvremenom češkom jeziku više ne upotrebljava.

Uspoređujući slavenske jezike, tj. hrvatski i češki jezik s njemačkim jezikom može se primijetiti još jedno odstupanje karakteristično za ove dvije jezične skupine. Naime, njemački jezik ima dva infinitivna oblika. Radi se o infinitivu prvom, tj. infinitivu sadašnjem i infinitivu drugom, tj. infinitivu prošlom. Ovaj se potonji ne upotrebljava toliko često kao njegov sadašnji oblik. Može ga se naprimjer pronaći u infinitivnim konstrukcijama kad se želi ukazati na dvije radnje koje se ne odvijaju vremenski paralelno, već jedna radnja prethodi drugoj. Tvori se s pomoću glagolskog pridjeva radnog, tj. participa perfekta i infinitiva prezenta pomoćnog glagola *haben* ili *sein* (npr. *gegeben haben*). Njemački infinitivni oblik *geben* ujedno je i infinitiv prvi ili infinitiv sadašnji toga glagola. Taj se oblik uvijek navodi kao natuknica u rječnicima, upotrebljava se za tvorbu frekventnijeg budućeg vremena futura prvog, kao dopuna modalnim glagolima, u infinitivnim konstrukcijama za isticanje dvaju vremenski paralelnih radnji i sl.

	Hrvatski jezik	Češki jezik	Njemački jezik
Infinitiv	dati	dát (dáti)	geben gegeben haben

Tablica 1: Infinitiv glagola *dati*

Uzimajući u obzir glagolski vid kao leksičko-gramatičku kategoriju koja je karakteristična za slavenske jezike može se zaključiti da je kod hrvatskog glagola *dati*, kao i njegovog češkog ekvivalenta *dát* riječ o svršenom glagolu. Glagoli u oba jezika imaju svoje vidske parnjake s kojima dijele značenje, ali ne i vid. U hrvatskom je to *davati*, dok u češkom nesvršeni oblik

¹ U diplomskom će radu biti riječ i o povratnom obliku glagola *dati*. Njegova morfologija neće biti dodatno razrađena jer se ne razlikuje od oblika glagola bez povratne zamjenice *se* ili *si*.

glagola *dát* glasi *dávat*. Ipak, u ovom se pogledu mora naglasiti da se i pojedini oblici svršenih glagola *dati* i *dát* pojavljuju u nesvršenom značenju. O tome će kasnije biti riječ u poglavlju **Sintaktičko-semantička analiza glagola *dati***. Njemački ekvivalent *geben* nema vidskog parnjaka pa se može zaključiti da se radi o dvovidnom glagolu.

Sva tri jezika imaju dobro razrađenu gramatičku kategoriju vremena kako bi se jednostavnije ustanovili vremenski okviri radnje koja se izražava predikatom. Riječ je o sprezivim oblicima koji razlikuju kategoriju lica i broja.

Analizirajući prezent glagola *dati* u hrvatskom, češkom i njemačkom jeziku može se vidjeti da hrvatski glagol *dati* ima čak tri oblika tvorbe prezenta. Najfrekventniji se oblik tvori dodavanjem prezentskih nastavaka *-am, -aš, -a, -amo, -ate, -aju* na glagolsku osnovu. Ipak, postoje još dva prezentska oblika glagola *dati* koji su sudeći po glagolskoj osnovi nastali utjecajem aorista (*dadoh, dade, dade* itd.) na prezent glagola *dati*².

	Jednina	Množina
Prezent	1. dam / dadem / dadnem 2. daš / dadeš / dadneš 3. da / dade / dadne	1. damo / dademo / dadnemo 2. date / dadete / dadnete 3. daju / dadnu / dadu

Tablica 2: Prezentski oblici hrvatskog glagola *dati*

U češkom se jeziku može primijetiti određena specifičnost kad je riječ o prezentu svršenog glagola *dát*. Naime, iako je riječ o prezentu koji po definiciji izriče neku sadašnju radnju, prezentski nastavci ovog glagola izriču buduću radnju. Kako bi se mogla dočarati njegova sadašnja funkcija, potreban je njegov nesvršeni parnjak. U njemačkom jeziku to naprimjer nije slučaj jer je kod glagola *geben* riječ o dvovidnom glagolu³.

	Češki jezik	Njemački jezik
Buduća radnja	<i>Dám ti tužku.</i>	<i>Ich gebe dir einen Bleistift.</i>
Sadašnja radnja	<i>Dávám ti tužku.</i>	

Tablica 3: Vidski parnjaci glagola *dati* u prezentu

² Vidi: Tablica 2

³ Vidi: Tablica 3

U usporedbi s hrvatskim i češkim jezikom, njemački zasigurno ima najjednostavniji sustav konjugacije glagola. Ovaj germanski jezik poznaje samo jedan tip prezentskih nastavaka (-e, -st, -t, -en, -t, -en), dok u hrvatskom i češkom jeziku ima njih nekoliko. Ipak, uspoređujući njemački s ostalim germanskim jezicima, tj. engleskim jezikom te skandinavskim jezicima, može se reći da ima najsloženiji konjugacijski sustav, uzimajući u obzir da engleski jezik poznaje samo nastavak -s za treće lice jednine, a skandinavski jezici poput danskoga i švedskoga ne razlikuju lica kad je riječ o fleksiji glagola. Povrh toga, njemački glagol *geben* pripada skupini nepravilnih glagola. Ova je nepravilnost vidljiva u drugom i trećem licu jednine kad dolazi do promjene samoglasnika u glagolskoj osnovi, tj. -e- prelazi u -i-⁴.

	Hrvatski jezik		Češki jezik		Njemački jezik	
	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.
Prezent	1. dam	1. damo	1. dám	1. dáme	1. gebe	1. geben
	2. daš	2. date	2. dáš	2. dáte	2. gibst	2. gebt
	3. da	3. daju	3. dá	3. dají	3. gibt	3. geben
	*dadem / dadnem					

Tablica 4: Prezentski oblici glagola *dati*

Za razliku od sadašnjih, prošle se radnje mogu izražavati s pomoću nekoliko glagolskih vremena. To je slučaj u hrvatskom i njemačkom jeziku dok se u češkom jeziku upotrebljava samo jedno opće prošlo vrijeme, a riječ je o tzv. složenom preteritu (*dal jsem*). Prema načinu tvorbe odgovara hrvatskom perfektu (*dao sam*). Z. i S. Ribarova navode da se u starijoj češkoj književnosti mogu pronaći i glagolski oblici tzv. pluskvamperfekta (*byl jsem dal*) koji ukazuju na prošlu radnju koja je prethodila nekoj drugoj radnji. No ti su oblici zastarjeli i danas se više ne upotrebljavaju⁵.

U hrvatskom i njemačkom jeziku postoji sasvim drukčija situacija jer ova dva jezika ponajprije razlikuju jednostavna i složena prošla vremena. Hrvatski jezik poznaje dva jednostavna prošla vremena - aorist i imperfekt. Budući da su usko povezani s kategorijom glagolskog vida, aorist mogu tvoriti samo svršeni glagoli, a imperfekt nesvršeni. Kako je kod

⁴ Vidi: Tablica 4

⁵ Z. i S. Ribarova 2015: 319.

hrvatskog glagola *dati* riječ o svršenom glagolu, može se zaključiti da prošlo jednostavno vrijeme tvori s pomoću nastavaka za aorist (*dadoh*)⁶. Njemački jezik zbog činjenice da su glagoli dvovidni poznaje tek jedno prošlo jednostavno vrijeme, tzv. preterit (*gab*). Perfekt je prošlo složeno vrijeme i najfrekventniji je oblik iskazivanja neke prošle radnje u sva tri jezika. Tvori se na sličan način, od glagolskog pridjeva radnog, tj. participa perfekta i prezentskih oblika pomoćnog glagola *biti* (u njemačkome i glagola *haben - imati*)⁷. Najveća razlika u tvorbi perfekta između ovih jezika jest glagolski pridjev radni koji u njemačkom jeziku ne razlikuje kategoriju roda ili broja. O tome će više biti riječ kasnije. Pluskvamperfekt je prošlo složeno glagolsko vrijeme koje izražava neku radnju koja se dogodila u prošlosti prije neke druge radnje. Načinom tvorbe razlikuje se od perfekta samo u obliku pomoćnoga glagola koji u hrvatskom i češkom jeziku prelazi u perfekt, a u njemačkom u preterit⁸.

	Hrvatski jezik		Češki jezik		Njemački jezik	
	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.
Aorist	1. dadoh 2. dade 3. dade	1. dadosmo 2. dadoste 3. dadoše	/		/	
Preterit	/		/		1. gab 2. gabst 3. gab	1. gaben 2. gabt 3. gaben
Perfekt	1. dao sam 2. dao si 3. dao je	1. dali smo 2. dali ste 3. dali su	1. dal jsem 2. dal jsi 3. dal	1. dali jsme 2. dali jste 3. dali	1. habe gegeben 2. hast gegeben 3. hat gegeben	1. haben gegeben 2. habt gegeben 3. haben gegeben

⁶ Vidi: Tablica 5

⁷ Vidi: Tablica 5

⁸ Vidi: Tablica 5

Pluskvam-perfekt	1. bio sam dao	1. bili smo dali	1. byl jsem dal	1. byli jsme dali	1. hatte gegeben	1. hatten gegeben
	2. bio si dao	2. bili ste dali	2. byl jsi dal	2. byli jste dali	2. hattest gegeben	2. hattet gegeben
	3. bio je dao	3. bili su dali	3. byl dal	3. byli dali	3. hatte gegeben	3. hatten gegeben

Tablica 5: Prošla jednostavna i složena vremena glagola *dati*

Radnje koje će se odigrati tek u budućnosti izriču se budućim glagolskim vremenom, tj. futurom. Analizirajući ovo glagolsko vrijeme ponovno se može vidjeti kako je u češkom jeziku gramatička kategorija vremena pojednostavljena. Za razliku od hrvatskog i njemačkog jezika koji imaju dva futura (futura prvi i futura drugi), češki jezik ima samo jedno buduće glagolsko vrijeme. Štoviše, futura svršenih glagola, pa tako i glagola *dát*, nema poseban oblik u futuru, već njegovi prezentski oblici izražavaju buduću radnju. O tome je već bila riječ u opisu prezenta glagola *dati*.

Iako hrvatski i njemački jezik imaju oblike za futura prvi i drugi, oni se prema načinu tvorbe i funkciji ipak razlikuju. Hrvatski se futura prvi tvori od nenaglašenog prezenta pomoćnog glagola *hijeti* i infinitiva (*dat ću*), dok se futura drugi tvori od svršenog prezenta pomoćnog glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog (*budem dao*). Njemački jezik futura prvi tvori od prezenta pomoćnog glagola *werden* i infinitiva prvog (*werden geben*). Futura drugi tvori od pomoćnog glagola *werden* i infinitiva drugog (*werden gegeben haben*). Kako u hrvatskom tako i u njemačkom jeziku futura prvi ima funkciju izražavanja radnje koja će se tek dogoditi. Ipak, funkcija futura drugoga razlikuje se u ovom jezičnom paru. Hrvatski jezik futura drugi upotrebljava za izražavanje radnje koja će se odigrati u budućnosti prije neke druge buduće radnje. Može se dakle koristiti samo u složenim rečenicama u kojima je dio zavisne rečenice, a futura prvi je sastavni dio glavne rečenice.

Zakasnit ćemo na koncert, ne budemo li se požurili.

U njemačkom se jeziku futura drugi najčešće upotrebljava da se izrazi neko nagađanje o zbivanju u budućnosti ili u prošlosti.

In 1.000 Jahren werden die Fische im Meer ausgestorben sein.

Za 1000 godina izumrijet će sve ribe u moru.

Er wird gestern krank gewesen sein.

Bit će da je jučer bio bolestan.

	Hrvatski jezik		Češki jezik		Njemački jezik	
	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.
Futur prvi	1. dat ću 2. dat ćeš 3. dat će	1. dat ćemo 2. dat ćete 3. dat će	1. dám 2. dáš 3. dá	1. dáme 2. dáte 3. dají	1. werde geben 2. wirst geben 3. wird geben	1. werden geben 2. werdet geben 3. werden geben
Futur drugi	1. budem dao 2. budeš dao 3. bude dao	1. budemo dali 2. budete dali 3. budu dali	/		1. werde gegeben haben 2. wirst gegeben haben 3. wird gegeben haben	1. werden gegeben haben 2. werdet gegeben haben 3. werden gegeben haben

Tablica 6: Buduća vremena glagola *dati*

Još jedna vrlo važna gramatička kategorija jest ona glagolskog načina kojim se izriče odnos izricatelja rečenice prema vršenju glagolske radnje⁹. Sva tri jezika razlikuju zapovjedni način ili imperativ te pogodbeni način ili kondicional, s time da njemački jezik pogodbeni način izriče i tzv. konjunktivom. Tu se svakako mora spomenuti i izjavni način ili indikativ s pomoću kojeg se izriče realna glagolska radnja u sadašnjosti, prošlosti ili budućnosti. O ovom glagolskom načinu više neće biti riječ jer je detaljno opisan u sklopu gramatičke kategorije glagolskoga vremena.

Imperativ se kao zapovjedni način koristi za izricanje zapovijedi, zabrana, savjeta, upozorenja i sl. Gotovo se ne razlikuje u hrvatskom i češkom jeziku jer se u oba jezika tvori u 2. licu jednine (*daj / dej*), 1. licu množine (*dajmo / dejme*) te 2. licu množine (*dajte / dejte*). Iz primjera je ipak vidljiva razlika u glagolskoj osnovi koja se u imperativnom obliku razlikuje u ova dva jezika.

Njemački se imperativ razlikuje od hrvatskog i češkog zbog jedne druge gramatičke kategorije. Riječ je o kategoriji lica, tj. oslovljavanju sugovornika s „Vi“. U hrvatskom i češkom jeziku oblik 2. lica množine upotrebljava se umjesto 2. lica jednine za izražavanje

⁹ Težak, Babić 2005: 144.

poštovanja, tj. persiranje. U tom se slučaju zamjenica za 2. lice množine piše velikim početnim slovom. Ipak, u njemačkom se jeziku persira s pomoću 3. lica množine, također velikim početnim slovom (*Sie - Vi*). Stoga se može zaključiti da njemački jezik uz već navedeno 2. lice jednine te 1. i 2. lice množine, imperativ tvori i u 3. licu množine za izražavanje poštovanja¹⁰. Karakteristika imperativa jest i izostavljanje subjekta iz rečenice. Ipak, i u tom slučaju postoji razlika u usporedbi njemačkog jezika s hrvatskim i češkim. U njemačkom jeziku imperativni oblik u 1. licu množine te 3. licu množine uvijek veže subjekt uz sebe. Subjekt se mora izreći u rečenici.

Geben Sie uns ein bisschen Zeit.

Dajte nam malo vremena.

Dejte nám trochu času.

	Hrvatski jezik		Češki jezik		Njemački jezik	
	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.
Imperativ	2. daj	1. dajmo 2. dajte	2. dej	1. dejme 2. dejte	2. gib	1. geben wir 2. gebt 3. geben Sie

Tablica 7: Imperativni oblik glagola *dati*

Kondicional je pogodbeni glagolski način kojim se izriče pogodba, mogućnost ili želja, a u sva tri jezika razlikuje se kondicional prvi (sadašnji) i kondicional drugi (prošli). Z. i S. Ribarova navode da kondicional sadašnji (prvi) opisuje radnju koja je moguća i ostvariva u sadašnjosti ili u budućnosti. Kondicional prošli (drugi) opisuje radnje koje su bile moguće u prošlosti, ali nisu ostvarene ili su neostvarive¹¹. Ponovno je vidljivo da hrvatski i češki jezik pripadaju istoj, slavenskoj jezičnoj skupini jer oba kondicionala tvore s pomoću istih glagolskih oblika. U oba se jezika kondicional prvi (sadašnji) tvori od glagolskog pridjeva radnog i kondicionalnog oblika glagola *biti* (*dao bih / dal bych*)¹². Kondicional drugi (prošli)

¹⁰ Vidi: Tablica 7

¹¹ Z. i S. Ribarova 2015: 321.

¹² U hrvatskom jeziku kondicionalni oblik glagola *biti* odgovara nenaglašenom aoristu pomoćnog glagola *biti*. Težak, Babić 2005: 156.

sastoji se od kondicionala sadašnjeg pomoćnog glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog (*bio bih dao / byl bych dal*).

Njemački jezik za razliku od hrvatskog i češkog jezika pogodbene oblike nepravilnih glagola, kao što je glagol *geben*, najčešće izražava s pomoću specifičnoga glagolskoga načina, tzv. konjunktiva. Značenjski je riječ o njemačkom ekvivalentu hrvatskog i češkog kondicionala. Njemački jezik također ima kondicional prvi i drugi, ali ih oblikuje na drukčiji način i prije svega se vežu uz pravilne glagole koji nemaju specifične oblike u kondicionalu pa im je potreban dodatak kojim bi se razlikovali od indikativne forme. Ipak, nerijetko se i nepravilni glagoli mogu pronaći u kondicionalnom obliku. Tako se kondicional prvi tvori od konjunktiva preterita pomoćnog glagola *werden* i infinitiva prvog (*würde geben*), dok se kondicional drugi tvori od konjunktiva preterita istoga glagola, ali uz infinitiv drugi (*würde gegeben haben*). Kod ovog potonjeg ipak je riječ o zastarjelom obliku koji se danas rijetko može pronaći u standardnom njemačkom jeziku.

	Hrvatski jezik		Češki jezik		Njemački jezik	
	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.
Kondicional prvi	1. dao bih	1. dali bismo	1. dal bych	1. dali bychom	1. würde geben	1. würden geben
	2. dao bi	2. dali biste	2. dal bys	2. dali byste	2. würdest geben	2. würdet geben
	3. dao bi	3. dali bi	3. dal by	3. dali by	3. würde geben	3. würden geben
Kondicional drugi	1. bio bih dao	1. bili bismo dali	1. byl bych dal	1. byli bychom dali	1. würde geben haben	1. würden geben haben
	2. bio bi dao	2. bili biste dali	2. byl bys dal	2. byli byste dali	2. würdest geben haben	2. würdet geben haben
	3. bio bi dao	3. bili bi dali	3. byl by dal	3. byli by dali	3. würde geben haben	3. würden geben haben

Tablica 8: Kondicional prvi i drugi glagola *dati*

Drugi oblik s pomoću kojeg njemački jezik iskazuje pogodbeni način jest već spomenuti konjunktiv. Kako kod kondicionala, tako i kod konjunktiva razlikujemo konjunktiv prvi i drugi. Ipak, prema funkciji se međusobno razlikuju. Konjunktiv prvi (prezenta) koristi se u neupravnom govoru ako je u upravnom govoru predikat u prezentu. Tvori se s pomoću

glagolske osnove koja ne podliježe nikakvim promjenama¹³ te nastavcima za konjunktiv prvi -e, -est, -e, -en, -et, -en.

Er sagt, er gebe mir ein Geschenk.

Kaže da će mi dati poklon.

Njemački se konjunktiv drugi dijeli na dva oblika - konjunktiv preterita i konjunktiv pluskvamperfekta. Konjunktiv preterita značenjski se podudara s hrvatskim kondicionalom prvim te stoga izriče sadašnju radnju, iako je riječ o prošlom glagolskom vremenu, tj. preteritu. Tvori se od indikativa preterita glagola kojem se dodaju nastavci konjunktiva prvog te prijeglas, ako u osnovi ima samoglasnik *a, o* ili *u*¹⁴. Konjunktiv pluskvamperfekta njemački je ekvivalent hrvatskog i češkog kondicionala drugog te se koristi za opisivanje neke radnje koja je bila moguća u prošlosti, ali nije ostvarena. Tvori se od konjunktiva preterita pomoćnog glagola *haben* ili *sein* te glagolskog pridjeva radnog.

	Konjunktiv prvi		Konjunktiv drugi			
			Konjunktiv preterita		Konjunktiv pluskvamperfekta	
	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.
Njemački jezik	1. gebe	1. geben	1. gäbe	1. gäben	1. hätte gegeben	1. hätten gegeben
	2. gebest	2. gebet	2. gäbest	2. gäbet	2. hättest gegeben	2. hätten gegeben
	3. gebe	3. geben	3. gäbe	3. gäben	3. hätte gegeben	3. hätten gegeben

Tablica 9: Konjunktiv prvi i drugi glagola *geben*

Sličnosti između hrvatskog i češkog jezika postoje i kad je riječ o glagolskim pridjevima koji se u oba jezika ne koriste samostalno, već kao sastavni dio složenih glagolskih oblika (perfekta, kondicionala, pasiva i sl.). Glagolski pridjevi dijele se na glagolski pridjev radni

¹³ Glagol *geben* nepravilan je glagol. Ta se nepravilnost odražava na 2. i 3. licu jednine kad dolazi do promjene samoglasnika u glagolskoj osnovi (*gebe, gibst, gibt* itd.). Ova promjena neće nastupiti u obliku konjunktiva prezenta (*gebe, gebest, gebe* itd.).

¹⁴ Vidi: Tablica 9

(aktivni) i trpni (pasivni). Iako je riječ o glagolskoj kategoriji, potrebno je naglasiti kako razlikuje i imenske kategorije roda i broja. U češkom jeziku ova je kategorija složenija nego u hrvatskom jer u množini razlikuje čak i muški životni te neživotni oblik.

Jan a Jiří si dali spraviti televizor. (mn. - muški životni)

Televizory se daly spraviti. (mn. - muški neživotni)

Ovaj potonji preuzima nastavke ženskog roda u množini. Glagolski pridjev radni u hrvatskom se jeziku tvori od infinitivne osnove kojoj se dodaju nastavci za glagolski pridjev radni (-o, -la, -lo, -li, -le, -la). Češkom je jeziku za tvorbu glagolskog pridjeva radnog potrebna osnova preterita i nastavci -l, -la, -lo, -li/-ly, -ly, -la. U oba se jezika koristi pri tvorbi složenih glagolskih vremena te pogodbenog načina, tj. kondicionala. Glagolski pridjev trpni ima sličan način tvorbe kao i glagolski pridjev radni, ipak uz drugu skupinu nastavaka¹⁵, a služi za tvorbu pasiva. U hrvatskom se jeziku može dogoditi da za pojedine glagole, pa tako i za glagol *dati*, postoje dvojni oblici glagolskog pridjeva trpnog (*dan - dat*). U takvim se slučajevima prednost daje obliku s nastavkom -n (*dan*)¹⁶.

Njemački jezik za tvorbu složenih glagolskih oblika kao što je perfekt, kondicional ili čak pasiv upotrebljava samo jedan oblik glagolskog pridjeva koji se u njemačkom jeziku još naziva particip drugi (perfekta). Riječ je o izrazito krnjem glagolskom obliku koji za razliku od hrvatskog i češkog jezika ne poznaje imenske kategorije roda i broja. Tvorba participa drugog razlikuje se kod pravilnih i nepravilnih glagola. Kako je kod njemačkog glagola *geben* riječ o nepravilnom glagolu, particip drugi tvori se dodavanjem prefiksa *ge-* i sufiksa *-en* na njegovu infinitivnu osnovu (*gegeben*).

	Hrvatski jezik		Češki jezik		Njemački jezik	
	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.	Jd.	Mn.
Glagolski pridjev radni	m. dao	m. dali	m. dal	m. dali	gegeben	
	ž. dala	ž. dale	ž. dala	ž. daly*		
	s. dalo	s. dala	s. dalo	s. dala		

¹⁵ Vidi: Tablica 10

¹⁶ Težak, Babić 2005: 151.

Glagolski pridjev trpni	m. dan	m. dani	m. dán	m. dáni	
	ž. dana	ž. dane	ž. dána	ž. dány*	
	s. dano	s. dana	s. dáno	s. dána	
				*muški neživotni	

Tablica 10: Glagolski pridjev radni i trpni glagola *dati*

Preostala kategorija prema kojoj će se glagol *dati* uspoređivati na morfološkoj razini jest ona glagolskog priloga koji u hrvatskom i češkom jeziku razlikuje dva oblika, glagolski prilog sadašnji i prošli. Budući da je ova kategorija usko povezana s glagolskim vidom, a hrvatski glagol *dati* pripada skupini svršenih glagola, bit će riječ o glagolskom prilogu prošlom.

Ovaj se oblik isključivo tvori od svršenih glagola na način da se infinitivnoj osnovi doda nastavak *-vši* ili *-avši*, a služi kao dopuna predikatu. Kako je riječ o prilogu, lišen je imenske kategorije roda i broja, tako da poznaje samo jedan oblik (*davši*).

Ipak, u češkom jeziku glagolski prilozi nisu popriloženi, već su sačuvali imenske kategorije broja, a u jednini čak i roda¹⁷. Iako su glagolski prilozi u češkom jeziku usko vezani uz kategoriju glagolskog vida, češki svršeni glagol *dát* ima oblike za glagolski prilog prošli, ali i za glagolski prilog sadašnji. Ti su oblici danas zastarjeli i više se ne koriste u standardnom jeziku. Njemački ekvivalent glagolskog priloga jest particip prvi (prezenta). Oblikom jako podsjeća na njemački infinitiv prvi, ali s nastavkom *-d*. Isto kao i u hrvatskom jeziku služi kao dopuna predikatu.

	Hrvatski jezik	Češki jezik		Njemački jezik
		Jd.	Mn.	
Glagolski prilog sadašnji	/	m. dada ž./s. dadouc	dadouce	gebend
Glagolski prilog prošli	davši	m. dav ž./s. davši	davše	

Tablica 11: Glagolski prilog sadašnji i prošli glagola *dati*

¹⁷ Z. i S. Ribarova 2015: 337.

3. Sintaktičko-semantička analiza glagola *dati*

Kad je riječ o sintaktičko-semantičkoj analizi glagola *dati* obavezno se mora naglasiti kako se radi o jednom od najfrekventnijih glagola u sva tri jezika¹⁸, čemu svjedoči široka uporabna mogućnost ovoga glagola. Polisemiji ide u prilog njegov povratni oblik, ali i činjenica da se u hrvatskom i češkom jeziku može koristiti kao složeni glagolski izraz *dati (se) + infinitiv* u kojem glagol *dati* poprima karakteristike modalnog glagola. Ovaj modalni oblik nije moguć kod njemačkog *geben*, o čemu će biti riječ u nastavku rada.

Kao korpus za analizu hrvatskog glagola *dati* poslužila je online rječnička baza *Hrvatski jezični portal*. S više od 116.000 natuknica predstavlja najopsežnije djelo hrvatske leksikografije koje objedinjuje najrelevantnija rječnička i leksikografska izdanja *Novoga Libera* u proteklih 15 godina, kao što je *Rječnik hrvatskoga jezika* autora Vladimira Anića. Rječnička baza prikazuje osnovne gramatičke oblike pojedinih riječi (npr. glagolska vremena, načine i stanja), značenja koja se dodatno objašnjavaju definicijama, kao i njihovu frazeologiju te etimologiju. Online izdanje češkoga rječnika *Slovník spisovného jazyka českého* omogućilo je detaljnu analizu češkog glagola *dát*. S ovog je online portala bilo moguće iščitati informacije o semantici češkog ekvivalenta glagola *dati*. Kao dopuna za morfološku analizu poslužio je online jezični priručnik *Internetová jazyková příručka* koji se također nalazi pod okriljem instituta za češki jezik *Ústav pro jazyk český*. Cijelu je analizu, s naglaskom na frazeološku, upotpunio češki online portal *Seznam*. Za istraživanje značenja njemačkog glagola *geben* poslužilo je online izdanje njemačkoga rječnika *Duden*. Na ovome se sveobuhvatnom online portalu, kao i na *Hrvatskom jezičnom portalu*, mogu pronaći podaci o etimologiji, morfologiji, sintaksi, semantici te frazeologiji pojedinih riječi, ali i o najfrekventnijim sintagmama koje one tvore (*Antwort geben, Anlass geben, bekannt geben* itd.).

Prije sintaktičko-semantičke analize glagola *dati* u hrvatskom, češkom i njemačkom potrebno je naglasiti da u rečenici može stajati kao punoznačni i modalni glagol. Glagol *dati* kao punoznačni ili objektni glagol traži dopunu u dativu i (ili) akuzativu. Ovaj oblik, bio on povratan ili ne, prisutan je u sva tri jezika. Iz primjera rečenica može se zaključiti kako se brojna objektna značenja glagola *dati* poklapaju u sva tri jezika, ali ukazuju i na različitosti, tj.

---

¹⁸ Jednojezični njemački rječnik *Duden* ubraja naprimjer glagol *geben* u skupinu 100 najfrekventnijih riječi njemačkog jezika.

u nekim se primjerima hrvatski, češki i njemački semantički ekvivalenti ne mogu uvijek oblikovati s pomoću glagola *dati*, već ga je potrebno zamijeniti nekim drugim glagolom ili konstrukcijom. Ove se različitosti naročito očituju u modalnom značenju glagola *dati* u kojem hrvatski i češki jezik ponovno dokazuju sličnost i pripadnost istoj jezičnoj skupini, ali i utjecaj njemačkog jezika na hrvatsku i češku sintaksu. Naime, u ova dva slavenska jezika glagol *dati* može preuzeti modalnu funkciju u kombinaciji s nekim drugim punoznačnim glagolom. U ovom se obliku glagola *dati* može prepoznati i njegova desemantizacija jer uz sebe veže glagol koji je pojmovno jači, što i je karakteristično za glagole s pomoćnim ili modalnim karakterom.¹⁹ Ovakva uporaba glagola *dati* moguća je zbog njegove frekventnosti i široke mogućnosti povezivanja s drugim riječima. Ipak, takav se primjer ne može pronaći u analizi značenja njemačkog glagola *geben* koji za slične konstrukcije upotrebljava glagol *lassen*. Isti ukazuje na modalnu funkciju kakvu ima glagol *dati* u hrvatskom i češkom jeziku.

3.1. Sintaktičke funkcije glagola *dati*

Svi korpusi kao osnovno značenje glagola *dati*, koje je moguće u sva tri jezika, označavaju *konkretnu radnju kojom se nešto uruči iz ruke u ruku, tj. nekome se nešto prepusti*²⁰. Sva tri ekvivalenta glagola *dati* u ovom značenju traže dopunu u dativu i (ili) akuzativu. Manje razlike postoje tek na morfološkoj razini, dok je semantička i sintaktička razina ista u sva tri jezika.

Hrvatski jezik	<i>Dala mu je olovku.</i>
Češki jezik	<i>Dala mu tušku.</i>
Njemački jezik	<i>Sie gab ihm den Bleistift.</i>

Slično, ali ne konkretno, već preneseno značenje glagol *dati* tvori kad je riječ o *telefonskim razgovorima, u slučaju da govornik traži nekog drugog sugovornika na telefon*.

Hrvatski jezik	<i>Dajte mi, molim Vas, gospodina Schwarza.</i>
Češki jezik	<i>Dejte mi, prosím, pana Schwarze.</i>
Njemački jezik	<i>Geben Sie mir Herrn Schwarz, bitte.</i>

---

¹⁹ Žagar Szentesi 2011: 298.

²⁰ http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1lWhk%3D (10.11.2016.)

Glagol *dati* u ovom se značenju i s istim sintaktičkim obilježjima odnosi i na *radnju kojom nešto dostiže u nečije vlasništvo kao poklon, ali i kao neka vrsta nagrade za nečije usluge*. Time služi kao zamjena za druge leksičke jedinice poput *pokloniti, darovati, ostaviti i sl.* Isto se tako može koristiti i kao zamjena ovih glagola u prenesenom značenju čime označava odricanje nečega radi općenitijih ili važnijih interesa (npr. *žrtvovati*).

Hrvatski jezik

Dao mu je motor za Božić.

Dao mu je napojnicu.

Dao je život za svog prijatelja.

Češki jezik

Dal mu motocykl k Vánocum.

Dal mu spropitné.

Dal život za svého přítele.

Njemački jezik

Er gab ihm ein Motorrad zu Weihnachten.

Er gab ihm Trinkgeld.

Er gab sein Leben für seinen Freund.

Sljedeće značenje glagola *dati* koje je ekvivalentno u sva tri jezika jest *opisno izražavanje neke radnje*. Ovakvi se primjeri u pravilu mogu zamijeniti glagolom koji označava tu radnju (*dati poljubac - poljubiti, dati šamar - ošamariti*). Ipak, postoji i mogućnost izražavanja istog značenja s pomoću glagola *dati* što ukazuje na tvorbeno bogatstvo ova tri jezika. Semantika ovakvih konstrukcija više ovisi o objektu u akuzativu, nego o glagolu *dati* koji ističe tek činjenicu da je objekt nešto dobio, tj. da mu je nešto dano.

Kad se konstrukcija *dati + imenica* (npr. *dati poljubac*) zamijeni glagolom koji označava istu radnju (*poljubiti*), važno je naglasiti kako dolazi i do sintaktičke promjene u rečenici. Dativni objekt (*Dao joj je poljubac.*) u takvim slučajevima postaje akuzativni objekt (*Poljubio ju je*).

Hrvatski jezik

Dao joj je poljubac.

Poljubio ju je.

Češki jezik

Dal jí polibek.

Políbil jí.

Njemački jezik

Er gab ihr einen Kuss.

Er küsste sie.

Glagol *dati* može se koristiti i kao zamjena za brojne druge glagole koji ukazuju na *premještanje nekog predmeta ili nečega nekamo*. Dakle, umjesto glagola kao što su *staviti, položiti, odložiti, objesiti, okačiti*, koji se semantički ipak nešto razlikuju, može se koristiti općenitiji oblik s pomoću glagola *dati* u zapovjednom glagolskom načinu i time sugovorniku jasno dati do znanja da nešto treba pomaknuti, prenijeti, prebaciti s jednoga mjesta na drugo.

Budući da u takvim slučajevima glagol *dati* traži dopunu u obliku prostornog prijedloga kako bi se lakše mogao odrediti položaj kamo se nešto „daje“, sintaksa ovisi o njemu. Tako se može dogoditi da u hrvatskom i češkom jeziku prostorni prijedlog *na/na* traži akuzativni objekt (*Daj to na stol.; Dej to na stůl.*), dok prijedlog *pored/vedle* traži dopunu u genitivu (*Daj to pored stola.; Dej to vedle stolu.*). U njemačkom jeziku ne postoji takva vrsta oscilacije u sintaksi jer svi prostorni prijedlozi, pa tako i *auf/neben*, traže dopunu u akuzativu kad je riječ o pozicioniranju nečega nekamo (*Gib das auf den Tisch!; Gib das neben den Tisch!*).

Hrvatski jezik

Daj to na stol.

Daj to pored stola.

Češki jezik

Dej to na stůl.

Dej to vedle stolu.

Njemački jezik

Gib das auf den Tisch!

Gib das neben den Tisch!

Glagol *dati* može se koristiti i kao sastavni dio sportske terminologije kad je riječ o igrama s loptom. Označava *proigravanje ili dodavanje lopte nekom od suigrača* koji se nalaze na igralištu.

Glagol *dati* ponovno ukazuje na svoja osnovna sintaktička obilježja koja čine dativni i akuzativni objekt. Ipak, umjesto dativnog objekta može se pojaviti i priložna oznaka mjesta koja se ponovno uvodi jednim od prostornih prijedloga pa može doći do sintaktičkih promjena s obzirom na padež koji regira pojedini prijedlog.

Zamijeni li se glagol *dati* semantički sličnim glagolima, poput *odigrati*, neće doći do promjene niti na sintaktičkoj razini, kao što je vidljivo u primjerima. Jedina promjena očituje se na morfološkoj razini u njemačkom jeziku jer je kod glagola *abspielen* riječ o tzv. djeljivom glagolu. To znači da se na glagolsku osnovu *spielen* veže djeljivi prefiks *ab-* koji se poštivajući poredak riječi njemačkog jezičnog sustava stavlja na kraj rečenice.

Hrvatski jezik	<i>Dao/Odigrao je loptu suigraču.</i> <i>Dao/Odigrao je loptu u sredinu.</i>
Češki jezik	<i>Dal/Přihráł míč spoluhraču.</i> <i>Dal/Přihráł míč do středu.</i>
Njemački jezik	<i>Er gab/spielte seinem Mitspieler den Ball ab.</i> <i>Er gab/spielte den Ball in die Mitte ab.</i>

Glagol *dati* može se upotrebljavati i u drugim područjima ljudske djelatnosti, tako npr. i u financijskom, a moglo bi se reći i gospodarskom sektoru kad se želi *ukazati na ulaganje u nešto, najčešće s ciljem da se kasnije iz situacije izvuče neka vrsta (financijskog) profita.*

Pritom glagol *dati* služi kao zamjena za druge leksičke jedinice poput *investirati* ili *uložiti*, ali zadržava njihova sintaktička obilježja, tj. glagolsku rekciju: *dati (investirati, uložiti) nešto u nešto*. Isto je vidljivo iz sljedećih primjera. Ponovno se jasno iščitava da se primjeri na hrvatskom, češkom i njemačkom jeziku poklapaju ne samo na semantičkoj, već i na morfološkoj i sintaktičkoj razini.

Hrvatski jezik	<i>Država je dala/investirala novac u znanost.</i>
Češki jezik	<i>Stát dal/investoval peníze do vědy.</i>
Njemački jezik	<i>Der Staat gab/investierte das Geld in die Wissenschaft.</i>

U sva tri jezika glagol *dati* može označavati i *spremnost ili namjeru vršitelja radnje da nekom pruži ili osigura kakvu mogućnost*. Ipak, hoće li se ta mogućnost ostvariti, dalje ovisi o objektu. Ovim značenjem glagol *dati* zamjenjuje leksičke jedinice poput *ponuditi, pružiti, izreći, dopustiti* i sl. Može se pojaviti i u sličnom značenju kojim ne otvara samo mogućnost objektu, već se obvezuje učiniti nešto za nekoga (*dati riječ*)²¹.

U ovim se primjerima mogu vidjeti i naznake frazeoloških karakteristika glagola *dati* o kojima će kasnije biti više riječ. Brojne konstrukcije koje se u ovom semantičkom značenju tvore s glagolom *dati* predstavljaju okoštale ili ustaljene strukture, tzv. frazeme (*dati priliku, dati blagoslov, dati riječ* i sl.). Iako su oni dosta specifični i jako se razlikuju od jezika do jezika, na ovim se primjerima ponovno jasno može vidjeti kako se hrvatski, češki i njemački jezik isprepliću i međusobno poklapaju.

²¹ http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1lWhk%3D (11.11.2016.)

Hrvatski jezik	<i>Dao mu je još jednu priliku.</i>
	<i>Dao mi je svoj blagoslov.</i>
	<i>Dao mi je svoju riječ.</i>
Češki jezik	<i>Dal mu ještě jednu šanci.</i>
	<i>Dal mi své požehnání.</i>
	<i>Dal mi své slovo.</i>
Njemački jezik	<i>Er gab ihm noch eine Chance.</i>
	<i>Er gab mir seinen Segen.</i>
	<i>Er gab mir sein Wort.</i>

Koristeći glagol *dati* kao punoznačni ili objektni glagol može se izraziti *radnja koju vršitelj povjerava nekom drugom da je izvrši*. Dakle, daje nekom da izvede neki posao ili nešto popravi.

U svakom od navedenih primjera ponovno se nalazi akuzativni objekt, ali postoji razlika u prijedlozima, a samim time i padežima koje regiraju konstrukcije u ova tri jezika. Hrvatska inačica *dati na popravak* traži prijedlog *na* i dopunu u akuzativu, češka verzija *dát do opravy* regira prijedlog *do* (hrv. *u*) i imenicu u genitivu, dok se njemački *zur Reparatur geben* koristi prijedlogom *zu* (hrv. *do*) koji u njemačkom jeziku uvijek traži dopunu u dativu. Evidentno je da na sintaktičkoj razini ipak postoje razlike.

Isto se značenje može dobiti ako se glagol *dati* koristi kao modalni glagol. Ipak u tom se slučaju gubi njemačka verzija primjera jer se njemački glagol *geben* ne može koristiti kao modalni glagol, već se mora zamijeniti s drugom konstrukcijom (*sich lassen + infinitiv*) koja ima modalnu funkciju.

Hrvatski jezik	<i>Dao je televizor na popravak.</i>
Češki jezik	<i>Dal televizor do opravy.</i>
Njemački jezik	<i>Er gab den Fernseher zur Reparatur.</i>

Prethodno je značenje ujedno bilo i zadnje koje sva tri jezika mogu tvoriti s pomoću glagola *dati*. Svako sljedeće značenje ukazivat će na različitosti, tj. uporabu drugih leksičkih jedinica u svojoj tvorbi. Jezici koji ne mogu tvoriti pojedina značenja glagola *dati* ubuduće će se izuzimati iz analize tih značenja, a bit će naveden tek odgovarajući jezični ekvivalent. Ponekad će se takva odstupanja očitovati u samo jednom jeziku, ali katkad će biti slučaj da su

odstupanja vidljiva čak i u dva od tri jezika. Time se može zaključiti da su pojedina značenja glagola *dati* specifična uzimajući u obzir usporedbu ova tri jezika.

Kao prvo značenje glagola *dati* u kojem se može primijetiti odstupanje u jednom jeziku jest *priređivanje, prikazivanje ili izvođenje (kazališnih) predstava*. Naime, ovo se značenje s glagolom *dati* može oblikovati tek u hrvatskom i njemačkom jeziku. U češkom se jeziku ovo značenje tvori s glagolom *izvesti (uvést, předvést, inscenovat)*, dok se oblik s glagolom *dati* ne koristi u ovom slavenskom jeziku.

Hrvatski i njemački primjer u potpunosti se podudaraju na morfološkoj, sintaktičkoj i semantičkoj razini, ali se na istim razinama ujedno poklapaju i s glagolom *izvesti (aufführen)*. Iako hrvatski i češki jezik pripadaju istoj jezičnoj skupini, na temelju ovog primjera jasno je vidljiv utjecaj njemačkog jezika na hrvatski tijekom stoljeća u kojim je hrvatski jezik bio u podređenom položaju s obzirom na prostorno rašireniji i govoreniji njemački.

Hrvatski jezik

Dali/Izveli su kazališnu predstavu Porin u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu.

Češki jezik

Uvedli divadelní hru Porin v Chorvatském národním divadlu v Záhřebu.

Njemački jezik

Sie gaben/führten die Theateraufführung Porin im Kroatischen Nationaltheater in Zagreb auf.

Glagol *dati* u njemačkom jeziku izriče još dva značenja kad su u pitanju kazališne ili filmske priredbe. Budući da se hrvatski i češki jezik za ova dva slučaja moraju poslužiti drukčijim jezičnim konstrukcijama, ta okolnost njemački glagol *geben* čini posebnim u analiza ova tri jezika. Njemački *geben* može se koristiti za *iskazivanje termina i rasporeda priredbi u kazalištu ili kinu (Was wird heute im Kino gegeben? - Što danas igra u kinu?)* te za *označavanje uloge koju je glumac odigrao u nekoj predstavi ili filmu (Er gab die Rolle des Helden im Theaterstück. - Igrao je ulogu junaka u kazališnom djelu.)*.

Kao što se iz gore navedenog hrvatskog ekvivalenta može iščitati, hrvatski jezik isto značenje oblikuje s pomoću glagola *igrati*. Češki je jezik na tragu njemačkog kad je riječ o prvom primjeru jer se jedina razlika očituje u glagolskom vidu. Tek nesvršenim oblikom češkog glagola *dát*, dakle *dávat* može se izraziti navedeno značenje s istim sintaktičkim obilježjima.

Hrvatski jezik*Što igra danas u kinu?**Igrao je ulogu junaka u kazališnom djelu.***Češki jezik***Co dávají dnes v kině?**Hrál roli hrdiny v divadelní hře.***Njemački jezik***Was wird heute im Kino gegeben?**Er gab die Rolle des Helden im Theaterstück.*

Upotreba glagola *dati* u hrvatskom jeziku seže čak i u područje poljoprivrede gdje *označava voćku, stablo ili općenito biljku koja je urodila plodom*²². Ponovno se na temelju primjera može vidjeti kako je riječ o značenju koje je specifično za hrvatski jezik jer glagol *dati* ovo značenje ne može izražavati u češkom i njemačkom jeziku.

Sintaktički gledajući hrvatski glagol *dati* u ovom značenju traži genitivni objekt (*dati ploda*), što je također posebnost u usporedbi s dosadašnjim dativnim i akuzativnim objektom. Češki i njemački jezik za izražavanje ovog značenja koriste se glagolom *donijeti* (*přinést*, tj. *bringen*).

Hrvatski jezik*Nakon tri godine njege, stablo je dalo ploda.***Češki jezik***Po třech letech péči, strom přinesl ovoce.***Njemački jezik***Nach drei Jahren Pflege, brachte der Baum Früchte.*

Hrvatski glagol *dati* i njegov njemački ekvivalent *geben* tvore još jedno slično značenje. Riječ je o *proizvodnji ili donošenju nečega što predstavlja konačan rezultat neke radnje*²³. Ipak, iako se ovo značenje na *Hrvatskom jezičnom portalu* navodi za svršeni oblik glagola *dati*, tvori se s pomoću njegovog nesvršenog oblika *davati* jer je riječ o trajnim radnjama (npr. *Krava daje mlijeko*). Češki jezik za razliku od hrvatskog ne pokazuje dosljednost u tvorbi ovoga značenja jer neke primjere tvori s pomoću nesvršenog oblika *dávat*, a drugim se dodaju različiti prefiksi na glagolsku osnovu (npr. *vy-*). U njemačkom je jeziku sve jasno jer je kod glagola *geben* riječ o dvovidnom glagolu, kako je već i ranije navedeno.

Hrvatski jezik*Krava daje mlijeko.**Svijeća daje loše svjetlo.*

²² http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1llWhk%3D (11.11.2016.)

²³ http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1llWhk%3D (11.11.2016.)

Češki jezik

Kráva dává mléko.

Svíčka vydává špatné světlo.

Njemački jezik

*Die Kuh **gibt** Milch.*

*Die Kerze **gibt** schlechtes Licht.*

Nadalje se glagol *dati* upotrebljava kad tvori značenje koje *ukazuje na neku radnju koja uzrokuje ili zahtijeva ulaganje nekog dodatnog truda ili neke dodatne radnje*. Radi se o značenju koje se samo navodi na online portalu češkog rječnika *Slovník spisovného jazyka českého*.

Ovo sintaktičko značenje češkog glagola *dát* uz sebe veže genitivni objekt. U hrvatskom i njemačkom jeziku ovakve se konstrukcije tvore s pomoćnim glagolom *biti*, tj. *sein*, dok njemački jezik poznaje i inačicu s glagolom *machen*. Riječ je o govornom, a ne standardnom obliku.

Hrvatski jezik

To je puno posla.

Češki jezik

To dá mnoho práce.

Njemački jezik

Das ist/macht viel Arbeit.

Sva ostala objektna značenja glagola *dati* vezana su uz njemački jezik koji ukazuje na najveću širinu u uporabi ovog glagola u njegovom nepovratnom obliku. U prilog svakako ide dvovidni oblik njemačkog glagola *geben*, ali i brojna značenja koja tvori svojim bezličnim oblikom *es gibt* o kojem će kasnije biti riječ.

Prvo značenje koje tvori samo njemački glagol *geben* jest u službi izražavanja rezultata neke radnje, a traži dopunu u akuzativu. Često se može pronaći kao *oznaka za iznos različitih matematičkih operacija*, poput zbrajanja, oduzimanja, množenja, dijeljenja i sl.

Hrvatski i češki jezik ovo konkretno značenje tvore s pomoćnim glagolom *biti*. U drugom se primjeru radi o nešto apstraktnijem značenju glagola *geben*, tj. o ustaljenoj konstrukciji *imati smisla* (*dávat smysl, Sinn geben*). Na temelju ovog primjera može se vidjeti da češki jezik stoji pod utjecajem njemačkog jer koristi isti glagol u nesvršenom obliku.

Hrvatski jezik

Dva i dva su četiri.

Tvoja ideja nema smisla.

Češki jezik

Dva a dva jsou čtyři.

Tvá idea nedává smysl.

Njemački jezik

*Zwei mal zwei **gibt** vier.*

*Deine Idee **gibt** keinen Sinn.*

Glagol *geben* u njemačkom jeziku također može poslužiti za tvorbu *značenja kojim vršitelj radnje može nešto izraziti ili iskazati*. Ovo značenje jedino može tvoriti s pomoću konstrukcije *etw. von sich geben* (npr. *Er **gibt** von sich Unsinn.*) koja traži dopunu u akuzativu.

Hrvatski i češki jezik ne poznaju sličnu konstrukciju tako da svoje ekvivalente tvore s obzirom na značenje njemačke rečenice. Budući da ovaj oblik glagola *geben* zapravo stoji u službi glagola *sprechen* (*govoriti*), hrvatski i češki jezik svoje će prijevode tvoriti s pomoću toga glagola.

Hrvatski jezik

Govori gluposti. (Pričaju se priče.)

Češki jezik

Říká nesmysly.

Njemački jezik

*Er **gibt** von sich Unsinn.*

Sljedeće sintaktičko značenje glagol *geben* tvori konstrukcijom *etw. auf etw. geben* (npr. *Er **gibt** viel auf sein Aussehen.*). Za razliku od prošlog značenja, glagol *geben* u ovom primjeru regira prijedložni objekt u akuzativu.

Ova se konstrukcija koristi želi li se *nečemu pridavati poseban značaj, tj. ako je cilj vršitelja radnje da nešto okarakterizira važnim, predmetom posebne pozornosti*. Ponovno se hrvatski i češki ekvivalenti tvore značenjski sličnim glagolom. U hrvatskom je jeziku to konstrukcija *voditi brigu, računa o komu/čemu*, dok je u češkom riječ o glagolu *dbát* (*paziti*) koji regira prijedložni objekt u akuzativu (*dbát o něco*).

Hrvatski jezik

Vodi brigu/računa o svom izgledu.

Češki jezik

Dbá hodně o svůj vzhled.

Njemački jezik

*Er **gibt** viel auf sein Aussehen.*

U njemačkom jeziku glagol *geben* može se koristiti i razgovorno kao semantički ekvivalent za glagol *povratiti, izbljuvati*. Ovo sintaktičko značenje njemačkog glagola traži akuzativni objekt, isto kao što to čini glagol *erbrechen* (hrvatski *povratiti*, češki *vyvrhnout*).

Hrvatski jezik

Povratio je sve što je pojeo.

Češki jezik

Vyvrhl všechno, co snědl.

Njemački jezik

*Er **hat** wieder alles von sich **gegeben**, was er gegessen hat.*

Ostala značenja njemački glagol *geben* oblikuje s pomoću svog bezličnog oblika *es gibt*. Riječ je o posebnom neodređenom obliku koji se tvori od trećeg lica jednine u kombinaciji s osobnom zamjenicom za neodređeni rod (*es - ono*). Ovaj oblik njemačkog glagola *geben* ne može se pronaći u semantici glagola *dati* u hrvatskom i češkom, a može imati nekoliko značenja, iako je riječ o istom glagolskom izrazu. Iz te se činjenice može zaključiti kako je kod ovog oblika glagola *geben* prisutan određen stupanj desemantizacije njegova značenja. Nositelj značenja radnje u rečenici prebacuje se na objektne ili priložne dopune koje se pojavljuju uz bezlični oblik *es gibt*. Tomu svjedoče i različiti ekvivalenti koje bezlični oblik *es gibt*, ovisno o svom značenju, ima u hrvatskom i češkom jeziku.

Ovaj se oblik može koristiti želi li se *ukazati na postojanje, egzistenciju nečeg fizičkog ili duhovnog* (*Gibt es einen Gott?, Es **gab** viel zu tun.* i sl.). Hrvatski i češki jezik ovo će značenje oblikovati s pomoću različitih glagola. Hrvatski će svoj ekvivalent tvoriti glagolom *imati* u egzistencijskom značenju (*Ima li Boga?*) ili *biti* (*Bilo je puno posla.*), dok će češki za tvorbu istih značenja koristiti glagol *být* (*Je Bůh?, Byo hodně práce.*).

Njemački glagol *geben* u ovom obliku i ovom značenju traži akuzativni objekt, ali može poslužiti i kao uvod u infinitivnu konstrukciju. Uzimajući u obzir da je kod infinitivne konstrukcije riječ o novoj rečenici, a ne dopuni glavne, ne može se smatrati da glagol *geben* u ovom slučaju ima modalnu funkciju.

Sljedeće značenje oblika *es gibt* ponovno ukazuje na egzistencijsko značenje i stoji u službi neke (*aktualne*) *ponude*. Može se raditi o rasporedu i planu prikazivanja filmova i emisija u sklopu nekog televizijskog programa (*Was **gibt es** heute im Fernsehen? - Što je/ima danas na televiziji? - Co je dnes v televizi?*), repertoaru kina ili kazališta i sl. Također se može odnositi i na neku gastronomsku ponudu (*Was **gibt es** heute im Angebot?*).

Iako to nije vidljivo iz primjera u tablici jer je riječ o pitanjima, konstrukcija *es gibt* i u ovom značenju traži dopunu u akuzativu (*Im Angebot gibt es Wiener Schnitzel mit Pommes und Salat. - U ponudi je bečki odrezak s pomfritom i salatam - V nabídce je vídeňský řízek s hranolky a salátem.*). Podudarnost između hrvatskog, češkog i njemačkog u pogledu na

objektnu dopunu koja je izražena u akuzativu postoji, ali hrvatski i češki ponovno nemaju jezični ekvivalent s glagolom *dati*.

Svojim trećim značenjem oblik *es gibt* ukazuje na neki događaj. Često se veže uz vremensku prognozu i vremenske pojave kao u sljedećem primjeru: *Es gibt bald Regen, ein Gewitter.* - *Uskoro će kišiti, biti nevrijeme.* - *Bude brzy pršet, bouře.*

U hrvatskom i češkom ova će se oborina izraziti glagolima koji nose to značenje (*kišiti* - *pršet*), a u hrvatskom se može koristiti i glagol *padati* u kombinaciji s nazivom oborine (*pada kiša*). Ako je riječ o nekoj drugoj vremenskoj pojavi poput nevremena (*bouře*) ili magle (*mlha*), hrvatski i češki značenje će oblikovati s pomoćnim glagolom *biti* (*být*) i nazivom vremenske pojave (*biti nevrijeme* - *být bouře*). Kao i u prethodna dva značenja, glagolski oblik *es gibt* traži akuzativni objekt.

Značenje	<i>postojati</i>	<i>biti u ponudi</i>	<i>dogoditi se</i>
Hrvatski jezik	<i>Ima li Boga?</i> <i>Bilo je puno posla.</i> <i>U gradu je nekoliko dobrih restorana.</i>	<i>Što je/ima danas na televiziji?</i> <i>Što je danas u ponudi?</i>	<i>Uskoro će kišiti, biti nevrijeme.</i>
Češki jezik	<i>Je Bůh?</i> <i>Bylo hodně práce.</i> <i>Ve městě je několik dobrých restaurací.</i>	<i>Co je dnes v televizi?</i> <i>Co je dnes v nabídce?</i>	<i>Bude brzy pršet, bouře.</i>
Njemački jezik	<i>Gibt es einen Gott?</i> <i>Es gab viel zu tun.</i> <i>In der Stadt gibt es einige gute Restaurants.</i>	<i>Was gibt es heute im Fernsehen?</i> <i>Was gibt es heute im Angebot?</i>	<i>Es gibt bald Regen, ein Gewitter.</i>

Tablica 12: Značenja glagolskog oblika *es gibt* te njegovi hrvatski i češki ekvivalenti

Značenje koje glagol *dati* ima u rečenici može ovisiti i o njegovom povratnom obliku (*dati se* - *dát se* - *sich geben*). U ovom se obliku s najviše značenja ističe češki glagol *dát se*. Zanimljivo je napomenuti da se ni jedno značenje povratnog glagola *dati se* ne poklapa u sva tri jezika. Svako je značenje specifično za jedan od navedenih jezika, dok se ostali moraju poslužiti nekim drugim glagolom kako bi izrazili isto značenje. Razlika ne leži samo u

semantici ova tri glagola, već i na morfološkoj razini kad je riječ o povratnoj zamjenici od koje se sastoje. Naime, njemačka povratna zamjenica *sich* za razliku od hrvatske i češke zamjenice *se* razlikuje oblike ovisno o licu i broju (*mich, dich, sich, uns, euch, sich*), dok se u hrvatskom i češkom povratna zamjenica *se* u istom obliku pojavljuje kroz sva lica i brojeve.

Prvo i jedino značenje koje glagol *dati* prema *Hrvatskom jezičnom portalu* ima u svom povratnom obliku jest *postati gore*²⁴. Izražava se konstrukcijom *nešto se da na zlo*.

Regira nominativ koji onda stoji u službi rečeničnog subjekta. Budući da njemački i češki jezik ne poznaju sličnu konstrukciju, glagol *dati se* morat će izraziti opisno s pomoću glagola koji se semantički poklapa s hrvatskim značenjem. U češkom je jeziku riječ o glagolu *zhoršit se*, dok će njemački ovo značenje dobiti upotrebom glagola *sich verschlechtern*. U oba je slučaja riječ o povratnom glagolu koji znači *pogoršati se*.

Hrvatski jezik

Sve se dalo na zlo.

Češki jezik

Všechno se zhoršilo.

Njemački jezik

Alles verschlechterte sich.

Češki povratni glagol *dát se* za razliku od hrvatskog *dati se* iskazuje semantičku polisemiju jer ne tvori jedno, već nekoliko značenja. Prvo značenje veže se uz *početak neke djelatnosti kojoj se subjekt posvećuje te u nju ulaže određeni napor (dát se do něčeho)*.

U ovom slučaju *dát se* svoje značenje tvori prijedložnim objektom koji traži dopunu u genitivu (*do něčeho*). Hrvatski jezik nema sličnu konstrukciju s glagolom *dati (se)* pa će isto značenje tvoriti oblikom *baciti se na što*, u ovom slučaju *na posao*. Glagol *baciti se*, koji izvorno označava radnju kojom se nakon odraza pušta cijelo tijelo da padne na određenu površinu, u ovom obliku s prijedložnim objektom *na što* tvori preneseno značenje koje je ekvivalentno češkom *dát se do něčeho*.

Isto se značenje može izraziti s pomoću glagola *prihvatiti se* koji traži dopunu u genitivu. Njemački jezik ovo značenje češkog glagola *dát se* oblikuje konstrukcijom *sich an etw. machen*. Glagol *machen* s prijedložnim objektom koji uvodi prijedlog *an* i njegova dopuna u akuzativu semantički se podudara s češkim ekvivalentom.

---

²⁴ http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1lWhk%3D (13.11.2016.)

Hrvatski jezik

Bacio se na posao.

Prihvatio se posla.

Češki jezik

Dal se do prace.

Njemački jezik

Er machte sich an die Arbeit.

U češkom se jeziku povratni glagol *dát se* može koristiti želi li se *ukazati na odluku koju je subjekt donio*. Ta se odluka može odnositi na profesiju ili (političku, vjersku) orijentaciju koju je subjekt odabrao ili promijenio.

Povratni oblik glagola *dát se* traži prijedložni objekt koji varira od primjera do primjera. Tako prijedložni objekt u primjeru *Dal se do strany*. traži prijedlog *do* i dopunu u genitivu, dok je već u sljedećem primjeru *Dal se na jinou víru*. riječ o prijedlogu *na* koji traži imenicu u akuzativu. Takva se različitost može vidjeti i na temelju hrvatskih i njemačkih ekvivalenata koji se ne tvore jednim univerzalnim glagolom, već ovise o rečeničnom kontekstu. U hrvatskom pa tako i njemačkom određenoj *se* stranci može *priključiti* (*sich anschließen*), dok *se* na drugu vjeru ipak mora *preobratiti* (*sich bekehren*).

Hrvatski jezik

Priključio se stranci.

Preobratio se na drugu vjeru.

Češki jezik

Dal se do strany.

Dal se na jinou víru.

Njemački jezik

Er schloß sich einer Partei an.

Er bekehrte sich zu einer anderen Religion.

Češki povratni glagol *dát se* tvori još jedno slično značenje. Ponovno je riječ o *odluci koju donosi subjekt*, međutim ona se u ovom slučaju *povezuje s promjenom smjera kretanja subjekta, tj. smjerom u koji se subjekt uputio*.

Ovo značenje treba odvojiti od prethodnog jer povratni glagol *dát se* više ne traži prijedložni objekt, već dopunu tvori s pomoću priložne oznake mjesta. Isti je slučaj u hrvatskom i njemačkom, ali se za razliku od češkog ovo značenje tvori drugim glagolima. U hrvatskom je to *uputiti se*, a u njemačkom *sich begeben* koji je semantički ekvivalent hrvatskog glagola. Ponovno je riječ o glagolima koji zapravo opisuju značenje češkog glagola *dati se*.

Hrvatski jezik*Uputio se ulijevo.***Češki jezik*****Dal se** doleva.***Njemački jezik***Er begab sich nach links.*

Analizirajući povratni oblik češkog glagola *dát se*, vidljiva su još dva značenja ovog glagola. Riječ je o značenjima koja se vežu uz razgovorni jezik. U svakodnevnom se prilikama glagol *dát se* stoga može koristiti kao *izraz za djelovanje ili utjecaj koji subjekt vrši na objekt (Dal se do koláčů.)*.

Kad je riječ o objektu, važno je napomenuti da se ponovno radi o prijedložnom objektu koji se sastoji od prijedloga *do* i imenice u genitivu. Hrvatski semantički ekvivalent ponovno navodi glagol *baciti se* u obliku *baciti se na što*. Ovaj se oblik hrvatskog glagola već spominjao u sklopu značenja kojim se izražava početak neke djelatnosti kojoj se subjekt posvećuje te u nju ulaže određeni napor. Njemački jezik isto značenje u ovom slučaju tvori djeljivim glagolom *anfangen* (*započeti*), čime se zapravo gubi dio izvornog značenja jer je naglasak ponovno na početku radnje, a ne na utjecaju koji subjekt ima na objekt.

Na temelju drugog primjera vidljivo je da ovi glagoli (*baciti se*, *anfangen*) ne predstavljaju univerzalno rješenje za ovo značenje češkog glagola *dát se*. Već u sljedećem primjeru češki *dát se* u hrvatskom i njemačkom jeziku zamjenjuje pomoćni glagol *biti* (*sein*).

Hrvatski jezik*Bacio se na kolače.**Bilo mu je hladno.***Češki jezik*****Dal se** do koláčů.****Dala se** do něho zima, zimnice.***Njemački jezik***Er fing an, Kuchen zu essen.**Es war ihm kalt.*

Zadnje značenje koje tvori češki glagol *dát se* također se veže uz razgovorni jezik, a koristi se želi li se *ukazati na nešto što subjekt uzima ili naručuje za pojesti (Dal si k snídani koláč.)* ili *popiti (Dal si po obědě kávu.)*.

Dolazi i do blagog odstupanja od prošlih oblika povratnog glagola *dát se* jer u ovom slučaju povratna zamjenica *se* glasi *si*. Razlog tomu je činjenica što je izražena u dativu, a ne u akuzativu što je bio slučaj u prethodnim značenjima i oblicima povratnog glagola *dát se*. Kako je u ovom značenju riječ o nečemu što subjekt jede ili pije, hrvatski i njemački jezik

upravo će tim glagolima (po)jesti - essen (Pojeo je kolač za doručak. - Er aß zum Frühstück Kuchen.) i (po)piti - trinken (Popio je kavu nakon ručka. - Er trank nach dem Mittagessen einen Kaffee.) oblikovati svoje ekvivalente čeških primjera. Isto značenje mogu izraziti s pomoću glagola uzeti - nehmen (Uzeo je kolač za doručak. - Er nahm zum Frühstück Kuchen.) jer je subjekt kolač „uzeo“ s ciljem da ga pojede. Iz tog se glagola može iščitati namjera subjekta.

Hrvatski jezik

Uzeo (Pojeo) je kolač za doručak.

Popio je kavu nakon ručka.

Češki jezik

Dal si k snídani koláč.

Dal si po obědě kávu.

Njemački jezik

Er nahm/aß zum Frühstück Kuchen.

Er trank nach dem Mittagessen einen Kaffee.

Preostala značenja povratnog glagola *dati se* vežu se isključivo uz njemački jezik. Njemački povratni glagol *sich geben* može stajati u službi glagola *ponašati se* (Er **gibt sich** freundlich.). Dakle, izražava način na koji se subjekt odnosi prema nekom drugom objektu.

Sukladno tome, hrvatski će se jezični ekvivalent tvoriti s pomoću glagola *ponašati se* (*Ponaša se ljubazno.*), dok češki jezik u ovom slučaju nudi dva semantička ekvivalenta njemačkom povratnom glagolu *sich geben*. Riječ je o glagolima *chovat se* (*Chová se přátelsky.*) i *tvářit se* (*Tváří se přátelsky.*).

Hrvatski jezik

Ponaša se ljubazno.

Češki jezik

Chová se /Tváří se přátelsky.

Njemački jezik

Er **gibt sich** freundlich.

Sljedeće značenje u kojem se može pojaviti njemački glagol *sich geben* jest ono glagola *popustiti*. Time se izražava *učinak subjekta koji se smanjuje, a na kraju i prestaje*²⁵ (*Die Schmerzen werden sich geben.*).

Hrvatski jezik svoj će oblik stoga oblikovati glagolom *popustiti* (*Bolovi će popustiti.*), dok će češki isto značenje tvoriti semantičkim ekvivalentom *povolit* (*Bolest povolí.*). U ovom značenju glagola *sich geben* rečenici nije potrebna nikakva objektna dopuna.

---

²⁵ <http://www.duden.de/rechtschreibung/geben> (15.11.2016.)

Hrvatski jezik

Bolovi će popustiti.

Češki jezik

Bolest povolí.

Njemački jezik

Die Schmerzen werden sich geben.

Zadnje objektno značenje glagola *dati se* koje se također može oblikovati samo u njemačkom jeziku koristi se umjesto glagola *ukazati se*. Iako ga njemački online jezični portal *Duden* navodi kao zasebno značenje mora se naglasiti da je riječ o značenju koje se rijetko pojavljuje.

Semantički je ova konstrukcija nedorečena jer se tek na temelju druge, u ovom slučaju glavne rečenice može zaključiti o čemu je točno riječ u primjeru (*Wenn sich eine Gelegenheit gibt, gehen wir nach Prag.*) i „za što se ukazuje prilika“. Hrvatski jezik istu konstrukciju tvori s glagolom *ukazati se* (*Kad se ukaže prilika, ...*), a češki koristi budući oblik pomoćnog glagola *být* (*Když bude příležitost, ...*).

Hrvatski jezik

Kad se ukaže prilika, idemo u Prag.

Češki jezik

Když bude příležitost, jedeme do Prahy.

Njemački jezik

Wenn sich eine Gelegenheit gibt, gehen wir nach Prag.

3.2. Modalne funkcije glagola *dati*

Povrh svih objektnih značenja koje glagol *dati* kao punoznačni glagol ima u ova tri jezika, u hrvatskom i češkom se može pojavljivati i u funkciji modalnog glagola. Upotrebom složenog glagolskog oblika *dati (se) + infinitiv* omogućuje nekoliko zanimljivih i dobro prepoznatljivih značenja, kao što je *prepuštanje radnje nekom drugom ili prepuštanje nečijem utjecaju, izražavanje općeg stanja subjekta* i sl. O. Žagar Szentsei u članku *Funkcionalne varijante konstrukcije dati (se) + infinitiv u hrvatskom jeziku – u okviru gramatikalizacije* ovu modalnu službu glagola *dati* pripisuje procesu gramatikalizacije²⁶ koju smatra jednim od najvažnijih pokretača jezičnih promjena. Glagol *dati* pogođen je ovim procesom jer je, kao što je već ranije navedeno, jedan od najfrekventnijih i najosnovnijih jezičnih elemenata koji predstavljaju najosnovnije pojmove ljudskog iskustva. Upravo su takvi glagoli najpogodniji za podvrgavanje ovom procesu. Drugi proces koji ide ruku pod ruku s već spomenutim

---

²⁶ Žagar Szentsei 2011: 296-297.

procesom gramatikalizacije jest onaj (glagolske) desemantizacije²⁷. Riječ je o uobičajenom procesu za sve pomoćne i modalne glagole, sada i glagol *dati*, u kojem će pomoćni ili modalni glagol tražiti dodatnu glagolsku riječ. Glagol *dati* stoji u službi modalnog glagola i predstavlja gramatičku sastavnicu predikata, dok infinitivni oblik punoznačnog glagola preuzima ulogu leksičke sastavnice predikata. Njemački jezik ovaj oblik glagola *geben* ne poznaje, tako da se mijenja konstrukcijom *sich lassen + infinitiv*. Riječ je o glagolu koji je semantički jako blizak glagolu *geben* jer ukazuje na niz sličnih značenja (*lassen = pustiti, prepustiti, dopustiti, dati...*). U ovim se oblicima može primijetiti i utjecaj njemačkog jezika na sintaktičke strukture u hrvatskom i češkom.

Analizirajući podatke s online jezičnih portala može se zaključiti da glagol *dati* u funkciji modalnog glagola tvori nekoliko značenja. Prvo značenje koje se navodi jest ono *prebacivanja radnje sa subjekta na objekt*. Koristi se želi li se objektu povjeriti da izvede neki posao umjesto subjekta (***Dao (si) je popraviti televizor., Dala (si) je sašiti haljinu.***). Subjekt je odlučio da će popravak televizora ili šivanje haljine prepustiti nekom drugom, dakle objektu koji u ovom slučaju nije izrečen. Isti se oblici glagola *dati* pojavljuju i za primjere u češkom jeziku uz jednu bitnu razliku. U češkom su jeziku ovakve konstrukcije dio standardnog jezika, dok u hrvatskom one ukazuju na dijalekt i mogu se prije svega pronaći u kajkavskom govornom području.

Isto se tako u vrlo sličnom značenju glagolski oblik *dati (se) + infinitiv* može koristiti kao *izraz objektivne mogućnosti (Televizor se da popraviti.)*²⁸. Kako je riječ o mogućnosti, modalni glagol *dati* isto bi se tako mogao zamijeniti modalnim glagolom *moći* u službi čijeg značenja stoji u ovom primjeru (*Televizor se može popraviti.*). Njemački jezik, kao što je već navedeno, ovakve oblike tvori s pomoću konstrukcije *sich lassen + infinitiv*. Ipak, iako je riječ o upotrebi različitih glagola, iz primjera je evidentno da su hrvatski i češki primjeri sintaktički ekvivalentni onim njemačkim, što dovodi do zaključka da se radi o sintaktičkim germanizmima. Kroz povijest je njemački jezik imao snažan utjecaj na hrvatsko i češko govorno područje što je ostavilo dubok trag i na sintaksi ovih gramatičkih struktura.

---

²⁷ Žagar Szentesi 2011: 298.

²⁸ Žagar Szentesi 2011: 307.

Hrvatski jezik*Dao (si) je popraviti televizor.**Dala (si) je sašiti haljinu.**Televizor se da popraviti.***Češki jezik***Dala si spravit televizor.**Dala si ušít šaty.**Televizor se dá spravit.***Njemački jezik***Er ließ sich den Fernseher reparieren.**Sie ließ sich ein Kleid nähen.**Der Fernseher lässt sich reparieren.*

Sljedeće značenje glagolskog oblika *dati se* + *infinitiv* stoji u službi *situacije u kojoj subjekt ima podređenu ulogu i prepušta se tuđem utjecaju*.

U ovom se slučaju posebice očituje desemantizacija značenja glagola *dati* i prebacivanje težišta na infinitivnu dopunu (*uvjeriti se, nagovoriti*). U prošlom je značenju glagol *dati* izričući objektivnu mogućnost još imao karakteristike modalnog glagola *moći*, dok se sad naglasak više stavlja na drugi dio rečenice o kojem i ovisi značenje cijele rečenice. Njemački ekvivalenti s konstrukcijom *sich lassen* + *infinitiv* ponovno ukazuju na prisutnost sintaktičkih germanizama u hrvatskim i češkim primjerima.

Hrvatski jezik*Dao se uvjeriti u nešto.**Dao se nagovoriti.***Češki jezik***Dal se přesvědčit.**Dal si říci.***Njemački jezik***Er ließ sich überreden.**Er ließ sich zu etwas bewegen.*

Glagol *dati* može se u modalnom značenju koristiti i u slučaju ako se želi istaknuti *mogućnost da se nešto dogodi ili ostvari*. Često može stajati u službi zazivanja Boga i iskazivanja molitve da se nešto ispuni (*Bože, **daj** nam **da pobijedimo!***).

Zanimljivo je napomenuti da u hrvatskom jeziku glagol *dati*, koji se nalazi u imperativnom obliku, više ne traži infinitivnu dopunu, već objektu rečenicu. Češki glagol *dát* *ovo* značenje može tvoriti s infinitivnom dopunom (*Bože **dej** nám **vyhrát!***), ali i objektu rečenicom

(*Nedej Bože, aby **prohrali!***). U njemačkom jeziku nema promjena u usporedbi s prva dva primjera jer značenje ponovno tvori s pomoću iste konstrukcije.

Hrvatski jezik

*Bože, **daj nam da pobijedimo!***

Ne daj Bože da izgubimo!

Češki jezik

*Bože **dej nám vyhrát!***

Nedej Bože, aby prohrali!

Njemački jezik

Lieber Gott, lass uns gewinnen!

Lieber Gott, lass uns nicht verlieren!

Modalni glagol *dati* tvori i jedno specifično značenje koje se može pronaći tek u hrvatskom jeziku, a riječ je o odnosu subjekta prema nekoj radnji. O. Žagar Szentsei isto značenje navodi pod definicijom *afektivno stanje subjekta*²⁹. Riječ je o prije svega jednočlanim ili besubjektivnim rečenicama u kojima tzv. logički subjekt nešto ne želi raditi.

Isto se značenje može oblikovati izbaci li se glagol (*ne*) *dati* iz rečenice (*Danas mi se **ne da ići** u školu. = Danas mi se **ne ide** u školu.*), ali i zamjenom glagola (*ne*) *dati* s glagolom (*ne*) *htjeti* koji ima sinonimno značenje (*Danas mi se **ne da ići** u školu = Danas **neću ići** u školu.*). U češkom i njemačkom jeziku glagoli *dát*, tj. *geben* nemaju takvo značenje tako da se u tom slučaju moraju poslužiti sinonimnim glagolima ili konstrukcijama. Odgovarajuća zamjena koja za tvorbu ovog značenja može poslužiti u oba jezika jest modalni glagol *htjeti* (*chtít, wollen*) (*Nechce se mi dnes chodit do školy. = Heute will ich nicht in die Schule gehen.*).

Hrvatski jezik

*Danas mi se **ne da ići** u školu.*

Češki jezik

Nechce se mi dnes chodit do školy.

Njemački jezik

Heute will ich nicht in die Schule gehen.

---

²⁹ Žagar Szentesi 2011: 303.

4. Frazeološka analiza glagola *dati*

Još jedna važna analiza glagola *dati* u hrvatskom, češkom i njemačkom jeziku jest ona njegovih frazeoloških izraza, odnosno frazema koji te jezike, ali i sve ostale, čine bogatijim, življim i slikovitijim. Ovi ustaljeni oblici analiziraju se u sklopu lingvističke discipline koja se naziva frazeologija. Riječ je znanstvenoj disciplini (dijelu lingvistike) u sklopu koje se proučavaju i opisuju frazemi, tj. ustaljeni (višečlani) izrazi u jeziku koji se u govoru reproduciraju kao cjelina i kod kojih značenje nije zbroj značenja pojedinih sastavnica³⁰. Antica Menac u knjizi *Hrvatska frazeologija* ne označuje sve ustaljene izraze kao frazeme, već ih prema značenju koje tvore dijeli na slobodne i frazeološke³¹. U ovom radu ipak neće biti toliko naglasak na samoj teoriji i problematici određivanja slobodnih i frazeoloških jezičnih struktura, već na usporedbi istih u ciljnim jezicima.

Analizirajući frazeme glagola *dati* u hrvatskom, češkom i njemačkom jedino bi trebalo naglasiti kako se razlikuju frazemi u užem i oni u širem smislu jer se ova podjela odnosi na postupak desemantizacije značenja o kojem je već ranije bila riječ u radu. Frazemi u užem smislu označavaju ustaljene izraze kod kojih je došlo do jače desemantizacije značenja njihovih sastavnica. Njihovo frazeološko značenje ne stoji ni u kakvoj vezi s osnovnim značenjima koje sastavnice imaju u slobodnoj upotrebi (npr. *ne dati se krstiti* = *biti neposlušan*). Kad je riječ o frazemima u širem smislu, može se primijetiti manji stupanj desemantizacije značenja i veća podudarnost s osnovnim značenjem pojedinih dijelova frazema (npr. *dati se na put* = *ići na put, otputovati*).

Govoreći o strukturi frazema razlikuju se imenički, pridjevski, priložni i glagolski frazemi. Kako se analizira glagol *dati* može se zaključiti da će u analizi biti riječ o glagolskim frazemima u kojima će glagol *dati* zauzeti ulogu rečeničnog predikata i ujedno biti središnja punoznačnica navedenih frazema. Ostatak frazema će činiti dodaci u obliku imeničkih, pridjevskih i priložnih proširaka.

Iako su frazemi najčešće specifični i razlikuju se od jezika do jezika, usporedbom frazeoloških izraza glagola *dati*, može se zaključiti kako ipak postoje brojne podudarnosti između ova tri jezika, što ponovno ukazuje na njihovo međusobno ispreplitanje kroz stoljeća.

---

³⁰ <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20523> (16.11.2016.)

³¹ Menac 2007: 9.

Budući da ne postoji rad koji objedinjuje frazeološku analizu sva tri jezika, dakle hrvatskog, češkog i njemačkog, bilo je potrebno pronaći analize frazema jezičnih parova, ali i one koje sadrže analizu samo jednog jezika te kasnije sve podatke spojiti u jednu tablicu i ukazati na sličnosti i različitosti. Za analizu hrvatsko-njemačkog korpusa poslužio je *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik* koji su izradili suradnici Slavenskog instituta Sveučilišta u Mannheimu, a urednik rječnika je Josip Matešić. Kako bi se upotpunio njemački dio korpusa koristio se 11. svezak njemačkog jednojezičnog rječnika *Duden*³² koji se isključivo bavi ustaljenim jezičnim konstrukcijama njemačkog jezika. Za češki dio korpusa bilo je potrebno analizirati rječnik češke frazeologije i idiomatike *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. U radu neće biti detaljno prikazani svi frazemi koji se tvore od glagola *dati*, već reprezentativni primjerci koji mogu poslužiti za frazeološku analizu ovoga glagola u hrvatskom, češkom i njemačkom.

Prvi frazem koji je po svom značenju usporediv u sva tri jezika te čiju središnju punoznačnicu čini glagol *dati* jest *dati komu po glavi - dát komu facku - j-m aufs Dach geben*. Ovaj se frazem koristi želi li se nekoga fizičkim kažnjavanjem naučiti pameti. Sintaktički upućuje na različitosti, iako u sva tri jezika osnovno traži dativni objekt. Ono što slijedi nakon dativnog objekta razlikuje se u sva tri jezika jer češki npr. traži još akuzativni objekt, dok hrvatski i njemački imaju prijedložne objekte (hrvatski *po + lokativ*, njemački *auf + akuzativ*).

Ovo se semantičko značenje ipak može ostvariti i s pomoću drugih ustaljenih izraza s osnovom u glagolu *dati*. Od primjera do primjera se ipak može primijetiti manji semantički pomak. Tako frazem *dati komu po gubici* također znači da se nekoga batinama treba naučiti pameti, ali se iz frazema može iščitati i zašto. Naime, *dati komu po gubici* (npr. *dát komu přes klapačku - j-m eins aufs Maul geben*) označava da je netko nešto ružno govorio ili koristio proste, nepristojne riječi i izraze pa će zbog toga biti fizički kažnjen. Postoje slični frazemi s glagolom *dati* čija semantika ne ukazuje na metaforičnost izraza, već ima snažnije značenje koje je negativno konotirano, a označava stvarno udaranje neke osobe te za posljednicu može imati teži fizički obračun (npr. *dati komu po zubima - dát do zubů - j-m auf die Schnauze geben*).

Hrvatski jezik	Češki jezik	Njemački jezik	Značenje
<i>dati komu po glavi</i>	<i>dát komu facku</i>	<i>j-m aufs Dach geben</i>	

³² Duden. Band 11, 2008.

<ul style="list-style-type: none"> • dati komu po gubici, kapi, njušci, nosu, zubima • dati komu pod nos • dati komu preko njuške, nosa • dati komu za uši • dati komu batine 	<ul style="list-style-type: none"> • dát komu políček, pohlavek, nakládačku, výprask • dát komu po tlamě, držce, čuni • dát komu za uši • dát komu na kokos • dát komu přes klapačku • dát komu do držky, zubů, rypáku 	<ul style="list-style-type: none"> • j-m aufs Maul, auf den Kopf, Deckel, auf die Birne, Nase, Schnauze geben • j-m eine Ohrfeige geben • j-m hinter die Ohren geben • j-m in die Rippe geben 	<p><i>nekoga fizički kažnjavati (i time naučiti pameti)</i></p>
--	--	---	---

Kao sljedeći frazem koji se tvori s pomoću glagola *dati*, a semantički se podudara u svim navedenim jezicima, jest *dati petama vjetra - dát se na bezhlavý útěk - Fersengeld geben*. Sva tri frazema upućuju na značenje pobjeći od nekoga ili nečega.

Iako se u osnovi sastoje od glagola *dati*³³, semantičko značenje frazema tvore s različitim leksičkim jedinicama. S obzirom na stupanj desamentizacije pojedinih sastavnica frazema, može se reći da je riječ o frazemima u užem smislu. Tako naprimjer njemačka riječ *Fersengeld* uopće nema značenje, niti mogućnost upotrebe, ako nije u sklopu ustaljenog izraza *Fersengeld geben*³⁴.

Razlike su vidljive i na razini sintaktičkih struktura. Hrvatski frazem traži dopunu u dativu i genitivu, njemački akuzativni objekt, a češki povratni oblik prijedložni objekt (*na + akuzativ*). Ipak, treba se naglasiti kako hrvatski jezik tvori razne varijacije ovoga frazema s glagolom *dati* (*dati krila nogama, dati tabanima vatru, dati nogama maha* itd.), dok češki i njemački frazeme sličnog značenja tvore s pomoću drugih glagola.

Hrvatski jezik	Češki jezik	Njemački jezik	Značenje
<i>dati petama vjetra</i>	<i>dát se na bezhlavý útěk</i>	<i>Fersengeld geben</i>	<i>pobjeći</i>

³³ U češkom je jeziku riječ o povratnom obliku glagola *dát se*.

³⁴ *Njemačko-hrvatski univerzalni rječnik* Renate Hansen-Kokoruš (et al.) navodi da se *Fersengeld* koristi samo u razgovornom i šaljivom izrazu s glagolom *geben*. Kao prijevod frazema koristi se hrvatski frazem *dati petama vjetra* te glagoli *zbrisati, pobjeći*.

<ul style="list-style-type: none"> • dati čistac, leđa, pleća • dati krila nogama, petama • dati tabanima vatru • dati nogama mah/a 	<ul style="list-style-type: none"> • vzít nohy na ramena • vzít do zaječích 	<ul style="list-style-type: none"> • das Hasenpapier, die Flucht ergreifen • Hals über Kopf die Flucht ergreifen • sich aus dem Staub machen 	
---	---	--	--

Glagol *dati* u frazemu *ne dati za koga/što ni pišljive (prebijene) pare - nedat za koho/co ani korunu - für j-n/etw. keinen Pfennig geben* može označavati odluku kojom netko uskraćuje novčana sredstva objektu koji je sintaktički ekvivalentan u sva tri jezika jer se radi o prijedložnom objektu *za + akuzativ*.

U pogledu na stupanj semantičke preobrazbe može se reći kako je ovo ipak frazem u širem smislu jer se već na temelju pojedinih sastavnica može zaključiti njegovo semantičko značenje. Dakle, postoji uzajamna uvjetovanost sastavnica koje čine frazem, ali nije nastupila potpuna desemantizacija njihovih značenja koja imaju van okvira ovog ustaljenog izraza. Jači stupanj desemantizacije može se primijetiti samo u hrvatskom frazemu *ne dati za koga/što ni pišljive, prebijene pare*, ali ne na razini svih sastavnica, već u pogledu na attribute *pišljiv, prebijen* koji gube svoje osnovno značenje³⁵.

Oni ukazuju na još jedno obilježje frazema, a to su frazemske inačice³⁶. Iako su frazemi ustaljene, čvrste strukture, u pojedinim su primjerima moguća manja odstupanja kao što je ovdje frazemski oblik s pridjevom *pišljiv* ili *prebijen*. Značenje ostaje isto i time se dokazuje da i ovi ustaljeni izrazi poznaju varijacije u kojima se jedna riječ može zamijeniti drugom. Bogatstvo izričaja ponovno je jasno izraženo u sva tri jezika jer postoje i brojni drugi frazemi koji navode isto značenje (npr. *ne dati ni crno ispod nokta, nedat už ani krejcar, keinen (roten) Heller für etw. geben*). Svi frazemi kao osnovnu sastavnicu imaju glagol *dati*.

Hrvatski jezik	Češki jezik	Njemački jezik	Značenje
<i>ne dati za koga/što ni pišljive, prebijene pare</i>	<i>nedat za koho/co ani korunu</i>	<i>für j-n/etw. keinen Pfennig geben</i>	

³⁵ Hrvatski jezični portal kao osnovno značenje za *pišljiv* navodi koji ima u sebi *crva; pušljiv, pišiv, crvljiv (o plodu)*, dok se *prebijen* može pronaći samo kao *prebiti*, a znači *jako istući ili slomiti nadvoje*.

³⁶ Filaković 2008: 44.

<ul style="list-style-type: none"> • ne dati ni crno ispod nokta (ispod nokata) • ne dati ni krajcara, marjaša • ne dati ni pet para • ne dati ni (prebijenu) manguru 	<ul style="list-style-type: none"> • nedat už ani krejcar 	<ul style="list-style-type: none"> • keinen (roten) Heller für etw. geben • keine müde Mark geben • nicht einen Pfifferling geben 	<i>odlučiti se nekome uskratiti novčana sredstva</i>
---	--	--	--

Još jedan vrlo zanimljiv frazem jest *dati komu košar(ic)u* - *dát komu košem* - *j-m einen Korb geben*. Ovaj frazem u užem smislu ne označava da se objektu daje neki pleteni predmet, što je osnovno značenje riječi *košar(ic)a*, već da se prekida (ljubavna) veza s objektom. Način tvorbe poklapa se u svim jezicima na leksičkoj i semantičkoj razini, dok na sintaktičkoj dolazi do odstupanja u češkom jeziku jer uz dativni objekt stoji objekt u instrumentalu, a ne u akuzativu, koji je prisutan u hrvatskom i njemačkom.

Zanimljivo je naglasiti mogućnost tvorbe istog značenja u hrvatskom jeziku s frazemskom inačicom *dati komu košaricu*, što je ponovno dokaz da manje intervencije, kao što je ovdje deminutivni oblik imenice *košara* (*košarica*), neće utjecati na promjenu značenja frazema.

Hrvatski jezik	Češki jezik	Njemački jezik	Značenje
<i>dati komu košar(ic)u</i>	<i>dát komu košem</i>	<i>j-m einen Korb geben</i>	<i>prekinuti vezu (ob. ljubavnu)</i>
<ul style="list-style-type: none"> • dati komu nogu • dati komu korpu 	<ul style="list-style-type: none"> • dát komu kopačky • koho pustit k vodě 	<ul style="list-style-type: none"> • j-m den Laufpass geben 	

Ipak, ovo nisu jedini frazemi s glagolom *dati* koji su semantički ekvivalentni u hrvatskom, češkom i njemačkom jeziku. Riječ je o reprezentativnim primjerima koji približavaju i detaljnije objašnjavaju frazeološku analizu ovoga glagola.

Sličnosti se mogu pronaći i na temelju analize drugih ustaljenih izraza, tj. poslovice. Riječ je o sažetim, gramatički dovršenim izrekama, koje su izraz životnog iskustva ili mudrosti³⁷. U takvim se jezičnim konstrukcijama teško mogu pronaći sličnosti ili ekvivalenti jer one nisu samo iskaz jezične, već i kulturne specifičnosti pojedinih naroda. Ipak, postoji niz poslovice

³⁷ <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (17.11.2016.)

koje imaju svoje ekvivalente u brojnim jezicima pa tako i hrvatskom, češkom te njemačkom. Riječ je o latinskim poslovicama, tj. konkretno o posloviци *Bis dat, qui cito dat*.

Hrvatski jezik	Češki jezik	Njemački jezik
<i>Dvostruko daje, tko brzo daje.</i>	<i>Kdo rychle dává, dvakrát dává.</i>	<i>Zweimal gibt, wer schnell gibt.</i>

Frazemi, izreke i poslovice kao ustaljeni izrazi ipak predstavljaju jezične konstrukcije koje su specifične i razlikuju se time od jednog do drugog jezika. Frazeološkom analizom glagola *dati* može se zaključiti da se brojni frazemi ne poklapaju na sintaktičkoj i leksičkoj razini, želi li se postići njihova semantička sličnost.

Takva su odstupanja vidljiva u analizi frazema koji su specifični za hrvatski jezik. Frazem poput *dati komu rog za svijeću* izriče značenje *nekoga prevariti* ili *nekome podvaliti*³⁸. Isto se značenje može pronaći u češkom i njemačkom, ali se za njegovu tvorbu koriste sasvim druge leksičke kombinacije bez glagola *dati*. Isto tako, želi li se u češkom ili njemačkom frazemom označiti nemirnu osobu (*ne da komu đavo, vrag mira*), također će se morati poslužiti frazemom čija će osnovna sastavnica biti neki drugi glagol (*koho chytá rapl, j-n reitet der Teufel*), iako postoje vidljive sličnosti na leksičkoj razini jer se u sva tri jezika pojavljuje riječ *đavo*, tj. *vrag (rapl, der Teufel)*. Sličnosti postoje i u frazemu *dati komu što kao na tanjuru, tacni - servírovat komu co na stříbrném podnose - j-m etw. auf einem silbernen Tablett servieren*. U svakom se slučaju nešto donosi na *tacni*, tj. *tanjuru (podnos, das Tablett)* i upućuje na značenje *dobiti nešto bez truda*, ali očigledna je razlika u leksičkim sastavnicama jer se u hrvatskom koristi glagol *dati*, a u češkom i njemačkom *servírovat, servieren*.

Hrvatski jezik	Češki jezik	Njemački jezik	Značenje
<i>dati komu rog za svijeću</i> <ul style="list-style-type: none"> • dati komu babu za nevjestu • dati komu pet za devet 	<i>omotat si koho kolem prstu</i> <ul style="list-style-type: none"> • věšet komu bulíky na nos 	<i>j-n hinters Licht führen</i> <ul style="list-style-type: none"> • j-m einen Bären aufbinden • j-n auf Kreuz legen 	<i>nekoga prevariti, nekome podvaliti</i>

³⁸ http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1lWhk%3D (18.11.2016.)

<i>ne da komu đavo, vrag mira</i>	<i>koho chytá rapl</i>	<i>j-n reitet der Teufel</i> • <i>j-d ist ein Plagegeist, Unruhegeist</i>	<i>nemirna osoba</i>
<i>dati komu što kao na tanjuru, tacni</i>	<i>servírovat komu co na stříbrném podnose</i>	<i>j-m etw. auf einem silbernen Tablett servieren</i>	<i>dobiti bez truda, na gotovo</i>

Razlike na frazeološkoj razini između ova tri jezika vidljive su i ako se uspoređuju frazemi koji su specifični za češki jezik. Češki se frazem *dát komu za vyučenou* na leksičkoj razini razlikuje od njegovih hrvatskih i njemačkih semantičkih ekvivalenata. Ponovno se ne može pronaći hrvatski i njemački ekvivalent koji se tvori s pomoću glagola *dati*. U hrvatskom jeziku ovaj frazem glasi *očitati lekciju*, a u njemačkom *j-m eine Lektion erteilen*, iako postoje i druge varijacije ovoga frazema poput *j-m Vernunft beibringen*, *j-n zur Vernunft bringen*, *j-m einen Verweis erteilen* itd.

Još jedan zanimljiv frazem koji se u češkom jeziku tvori s glagolom *dati* jest *Dejž to pánbùh!*. Riječ je o frazemu koji se koristi kao uzvik i stoga može stajati kao samostalna rečenica, tj. nije mu potreban subjekt, objektna ili priložna dopuna, a označava izricanje dobre želje za zdravlje neke osobe neposredno nakon što ona kihne. Hrvatski ekvivalent *Nazdravlje!* i njemački ekvivalent *Gesundheit!* predstavljaju uzvik s istom uporabnom funkcijom.

Različitosti postoje i u pogledu na hrvatske i njemačke ekvivalente čeških poslovice koje se tvore s glagolom *dati*. Iako su se na temelju latinske poslovice *Bis dat, qui cito dat* mogle povući neke paralele između hrvatskih, čeških i njemačkih semantičkih ekvivalenata, isto se ne može reći za češku poslovicu *Komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí*. Na temelju hrvatskog ekvivalenta teško se može reći da je više uopće riječ o pravoj poslovisci. Prije bi se moglo utvrditi da je riječ o značenjskom opisu češke poslovice - *Talent se ne može dobiti. (Protiv gluposti nema lijeka.)*. Njemački jezik također ne ukazuje na leksičke sličnosti s češkim (*Doof bleibt doof, da helfen keine Pillen*).

Hrvatski jezik	Češki jezik	Njemački jezik	Značenje
<i>očitati lekciju</i>	<i>dát komu za vyučenou</i> • <i>dát komu lekci</i>	<i>j-m eine Lektion erteilen</i>	<i>izreći kome oštre ocjene o radu, ponašanju,</i>

		<ul style="list-style-type: none"> • j-m Vernunft beibringen • j-n zur Vernunft bringen 	<i>ukoriti</i>
<i>uzmimo, recimo</i>	<i>dejme tomu</i>	<i>sagen wir (mal)</i>	<i>iznošenje mišljenja</i>
<i>Nazdravlje!</i>	<i>Dejž to pánbůh!</i>	<i>Gesundheit!</i>	<i>dobra želja za zdravlje neposredno kad tko kihne</i>
<i>Talent se ne može dobiti.</i> <ul style="list-style-type: none"> • Protiv gluposti nema lijeka. 	<i>Komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí.</i>	<i>Doof bleibt doof, da helfen keine Pillen.</i>	<i>(poslovica)</i>

Budući da se različitosti pojavljuju u sklopu hrvatskih i čeških frazema, logično je zaključiti da će se isto dogoditi u pogledu na njemačke frazeme koji se tvore s glagolom *dati*. Kao primjer može poslužiti njemački frazem *sein Amen zu etwas geben* koji na hrvatskom glasi *nešto privesti kraju*, a na češkom *skoncovat s čím*. U slučaju češkog primjera može se reći da je riječ o značenjskom ekvivalentu, ali ne i frazeološkom jer je riječ o običnom glagolu i njegovoj rekciji, a ne frazemu.

Hrvatski jezik	Češki jezik	Njemački jezik	Značenje
<i>nešto privesti kraju</i>	<i>skoncovat s čím</i>	<i>sein Amen zu etwas geben</i> <ul style="list-style-type: none"> • sich den Anschein geben 	<i>završiti s čím</i>

5. Zaključak

Glagol *dati* jedan je od najfrekventnijih glagola u svakodnevnom govoru bilo kojeg jezika jer posjeduje izrazitu moć povezivanja s brojnim drugim leksičkim jedinicama. Cilj ovoga rada bio je analizom prikazati morfološke, sintaktičko-semantičke i frazeološke podudarnosti i odstupanja glagola *dati* u hrvatskom, češkom i njemačkom jeziku. Nakon početne analize i usporedbe jezičnih ekvivalenata na temelju različitih primjera može se zaključiti da glagol *dati*, na svim razinama i u svim jezicima, bilježi brojne sličnosti. Hrvatski i češki potvrđuju pripadnost istoj, slavenskoj jezičnoj skupini. To je bilo vidljiva već na temelju njihovih gotovo identičnih infinitivnih oblika *dati* - *dát*. Ipak, svojevrsno iznenađenje predstavljaju sličnosti koje njemački jezik ima s ovim slavenskim jezicima na sintaktičkoj i semantičkoj razini. Time se dokazuje i utjecaj koji je njemački jezik kroz povijest imao na hrvatski i češki.

Odmah se na početku sintaktičko-semantičke analize može primijetiti kako se osnovno značenje glagola *dati*, a to je *uručiti nekome nešto*, podudara u sva tri jezika na semantičkoj, ali i na sintaktičkoj razini jer traži dativni i akuzativni objekt kao značenjsku dopunu. Postoje i brojni drugi primjeri u kojima se glagol *dati* kao punoznačni ili objektni glagol semantički podudara u hrvatskom, češkom i njemačkom. *Pokloniti, pozvati na telefon, investirati, premjestiti, odigrati, obećati, prebaciti radnju na nekoga drugoga* itd., sve su to sinonimna objektna značenja koja glagol *dati* u kombinaciji s odgovarajućim leksičkim jedinicama može tvoriti u ova tri jezika. Razlike nastupaju na sintaktičkoj razini jer se glagol *dati* često pojavljuje u kombinaciji s različitim prijedlozima, a samim time traži dopune u različitim padežima, ali to odstupanje na sintaktičkoj razini ne dovodi do promjena u značenju, tj. na semantičkoj razini.

Razlike na semantičkoj razini između hrvatskog, češkog i njemačkog ipak postoje. Na takva specifična semantička značenja utječu leksičke jedinice koje se u nekom jeziku vežu uz glagol *dati*, ali i morfološki oblici koji su jezično specifični. Jedan takav primjer je njemački bezlični oblik *es gibt* koji se može pojaviti u kombinaciji s različitim leksičkim jedinicama, stoga i u različitim značenjima. Glagol *dati* u hrvatskom i češkom jeziku ne poznaje takav oblik pa se semantički ekvivalenti moraju tvoriti s pomoću drugih glagola i leksičkih kombinacija. Semantičke razlike vidljive su i u usporedbi objektnih značenja povratnog oblika glagola *dati*. Ponovno se može zaključiti da su takva značenja evidentno jezično specifična jer se razlikuju od jezika do jezika.

Glagol *dati* u hrvatskom i češkom pojavljuje se i u modalnom značenju, tj. preuzima funkciju modalnog glagola u rečenici koji traži infinitivnu dopunu. Time se potvrđuje i teza o polifunkcionalnosti glagola *dati*, ali i sličnostima koje su uvjetovane istim jezičnim podrijetlom hrvatskog i češkog jezika. Njemački glagol *geben* ne poznaje takvu funkciju u rečenici, ali se na temelju njemačkih semantičkih ekvivalenata koji se tvore s pomoću konstrukcije *lassen + infinitiv* dokazuje utjecaj njemačkog jezika na hrvatsku i češku sintaksu tzv. sintaktičkim germanizmima. Riječ je o sintaktičkim oblicima koji su karakteristični za njemački jezik.

Iako se u analizi glagola *dati* na frazeološkoj razini mogu uočiti određena odstupanja, što je razumljivo zbog činjenice da frazemi nadilaze granice jezika i uz sebe vežu kulturne značajke pojedinih naroda, postoje brojni primjeri koji i na ovoj razini dokazuju sličnosti između ovih triju jezika.

6. Literatura

Anić, V. (2004): *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb.

Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (1995): *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.

Čermák, F (1994): *Slovník české frazeologie a idiomatiky : výrazy slovesné*, Akademia, Praha.

Duden. Band 11, Redewendungen : Wörterbuch der deutschen Idiomatik (2008), Dudenverlag, Mannheim.

Duden - Deutsches Universalwörterbuch (2015), Dudenverlag, Mannheim.

Filaković, S. (2008): Frazeologija u djelima Ivane Brlić-Mažuranić, *Život i škola* 19, Osijek, 37-64.

Hansen-Kokoruš, R., Matešić, J., Brozović Rončević, D., Pečur-Medinger, Z., Znika, M. (2005): *Njemačko-hrvatski univerzalni rječnik*, Nakladni zavod Globus : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.

Helbig, G., Buscha, J. (2014): *Deutsche Grammatik*, Klett-Langenscheidt, München.

Marčetić, T. (2003): *Pregled gramatike njemačkoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb.

Matešić, J. (1988): *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik*, Nakladni zavod Matice hrvatske ; O. Sagner, Zagreb : München.

Medić, I. (1990): *Kleine deutsche Grammatik*, Školska knjiga, Zagreb.

Menac, A. (2007): *Hrvatska frazeologija*, Knjigra, Zagreb.

Ribarova, Z., Ribarova, S. (2015): *Češka gramatika s vježbama*, Porfirogenet, Zagreb.

Sesar, D. (2002): *Češko-hrvatski i hrvatsko-češki praktični rječnik*, Školska knjiga, Zagreb.

Slovník spisovného jazyka českého I – VIII (1989), ČSAV, Praha.

Težak, S., Babić, S. (2005): *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb.

Žagar Szentesi, O. (2011): Funkcionalne varijante konstrukcije dati (se) + infinitiv u hrvatskom jeziku – u okviru gramatikalizacije, *Suvremena lingvistika* 72, Zagreb, 295-318.

Deutsche Wörterbücher und Grammatik - <http://canoo.net/>

Duden - <http://www.duden.de/>

Hrvatski pravopis - <http://pravopis.hr/>

Hrvatska jezična riznica - <http://riznica.ihjj.hr/index.hr.html>

Hrvatski jezični portal - <http://hjp.znanje.hr/>

Internetová jazyková příručka - <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Seznam - <https://slovník.seznam.cz/>

Slovník spisovného jazyka českého - <http://ssjc.ujc.cas.cz/>

7. Sažetak

7.1. Sažetak

U ovom se radu analiziraju i uspoređuju oblici i funkcije hrvatskog glagola *dati* te njegovih značenjskih ekvivalenata u češkom i njemačkom jeziku, pri čemu je hrvatski jezik poslužio kao polazišni. Metodom komparacije glagoli se analiziraju na morfološkoj, sintaktičkoj, semantičkoj i frazeološkoj razini. Cilj rada bio je prikazati sličnosti i razlike u funkcijama glagola *dati* u navedenim jezicima, odnosno prikazati ga kao polisemantički i polifunkcionalni glagol. U prilog tomu ide frekventnost u upotrebi ovog glagola u različitim strukturama. Rezultati potvrđuju obje pretpostavke jer glagol *dati* tvori niz značenja koja se podudaraju u svim jezicima, ali i ona koja su jezično specifična. Svoju polifunkcionalnost dokazuje objektnom i modalnom funkcijom u rečenici. S obzirom da tema rada nadilazi leksičke granice, predstavlja zanimljivu međujezičnu usporedbu koja dokazuje utjecaj njemačkog na sintaktičku strukturu češkog i hrvatskog jezika.

Ključne riječi: glagol *dati*, analiza, usporedba, značenje, funkcija

7.2. Abstrakt

V této práci se analyzují a srovnávají tvary a funkce chorvatského slovesa *dati* a jeho významových ekvivalentů v češtině a němčině, přičemž byl chorvatský jazyk použit jako výchozí. Slovesa se analyzují metodou komparace na morfologické, syntaktické, sémantické a frazeologické úrovni. Cílem této práce bylo ukázat podobnosti a rozdíly v funkcích slovesa *dati* v uvedených jazycích, to je představit ho jako polysémantické a polyfunkční sloveso. Přispívá k tomu frekvence užití tohoto slovesa v různých strukturách. Výsledky potvrzují oba předpoklady, protože sloveso *dati* má řadu významů, které se shodují ve všech jazycích, ale i ty, které jsou jazykově specifické. Svou polyfunkčnost dokazuje předmětnou a modální funkcí ve větě. Vzhledem k tomu, že téma práce přesahuje lexikální roviny, reprezentuje zajímavou mezijazykovou komparaci, která dokazuje vliv německého jazyka na syntaktickou strukturu českého a chorvatského jazyka.

Klíčová slova: sloveso *dati*, analýza, srovnání, význam, funkce

7.3. Zusammenfassung

In dieser Arbeit werden die Formen und Funktionen des kroatischen Verbs *dati*, sowie seiner Bedeutungsentsprechungen in der tschechischen und deutschen Sprache analysiert und verglichen. Dabei wird die kroatische Sprache als Ausgangssprache verwendet. Die Verben werden mithilfe einer Vergleichsmethode auf morphologischer, syntaktischer, semantischer und phraseologischer Ebene analysiert. Das Ziel dieser Arbeit war es, die Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen den Funktionen des Verbs *dati* in den angegebenen Sprachen zu zeigen, d. h. dieses Verb als ein polysemantisches und polyfunktionales Verb zu präsentieren. Dafür spricht auch die Gebrauchshäufigkeit dieses Verbs in unterschiedlichen Strukturen. Die Ergebnisse belegen beide Vermutungen, weil das Verb *dati* eine Reihe von Bedeutungen aufweist, die sich in allen Sprachen überlappen, aber auch diese, die sprachspezifisch sind. Seine Polyfunktionalität beweist es anhand seiner Objekt- und Modalfunktion im Satz. Da das Thema dieser Arbeit die lexikalischen Grenzen überschreitet, zeigt es einen interessanten zwischensprachlichen Vergleich. Dieser beweist, dass die deutsche Sprache ihren Einfluss auf die tschechische und kroatische Syntax übt.

Schlüsselwörter: Verb *dati*, Analyse, Vergleich, Bedeutung, Funktion